

1127.

Engelska lån i 1990-talets tidningssvenska

En analys av språket i en rikssvensk veckotidning

Pro gradu -avhandling

i nordisk filologi

Jyväskylä universitet

Hösten 1998

Mervi Elfving

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Humanistiska fakulteten	Institutionen för nordiska språk
Författare Mervi Elfving	
Titel Engelska lån i 1990-talets tidningssvenska En analys av språket i en rikssvensk veckotidning	
Ämne nordisk filologi	Typ av avhandling pro gradu
Avhandlingen färdig hösten 1998	Antalet sidor 73
<p>Sammandrag</p> <p>Avsikten med denna pro gradu -avhandling är att undersöka det engelska inflytandet på tidningssvenskan främst under 1990-talet. Undersökningen är baserad på en korpus omfattande 10 nummer av den svenska veckotidningen <i>Hänt Extra</i>. Syftet är att undersöka hur mycket och hurdana engelska direkta lån det används i en veckotidning under en avgränsad tidsperiod. All text utom annonser, korsord, olika slags ordpussel och tävlingar undersöks och alla lån som uppträder i hela textmassan registreras. Av praktiska skäl har endast den mest handfasta manifestationen av det engelska inflytandet tagits med, dvs. de direkta lånen; översättningslån och konstruktionslån behandlas inte. Syftet med arbetet är inte att fastställa exakta datum eller ursprungsland för lånen, utan peka på några tendenser om dagens lånesituation, bl.a. klassificera lånorden enligt ordklassstillhörighet och se på ordens form och frekvens i undersökningsmaterialet. Vidare behandlas ordens anpassning till svenskan och olika typer av anpassningsproblem tas upp.</p> <p>I teoridelen behandlas olika typer av lån; <i>direkta lån</i>, <i>översättningslån</i> och <i>konstruktionslån</i>. Vidare görs en distinktion mellan begreppen <i>arvord</i>, <i>lånord</i>, <i>främmande ord</i> och <i>citatord</i>. Därefter behandlas engelskans inflytande i svenskan ur olika synpunkter, bl.a. redogörs hur mycket engelska det finns i svenskan, hur länge inflytandet pågått och även diskuteras olika kriterier för anpassningen av engelska lån i det svenska språksystemet. Vidare tas upp orsaker till inlåning, spridning och etablering.</p> <p>Resultaten visar att antalet engelska lånord inte ökats under 1990-talet. Det vanligaste är att lånen numera behåller sin originalform, men ibland uppkommer det problem då det gäller lånens anpassning i svenskan.</p>	
Uppslagsord engelska, lånord, tidningssvenska	
Bibliotek/Förvaringsplats Aallon kirjasto	

INNEHÅLL

1 INLEDNING	1
2 OM SPRÅKLIGA LÅN	3
2.1 Om olika typer av lån	3
2.2 Direkta lån	5
2.3 Översättningslån	6
2.4 Konstruktionslån	7
2.5 Om begreppen lånord, främmande ord och citatord	8
3 ENGELSKA LÅN I SVENSKAN	9
3.1 Allmänt	9
3.2 Engelska lån under olika tidsperioder	10
3.3 Projektet Engelskan i Sverige (EIS)	12
3.4 Anpassning av engelska lån i svenskan	14
3.4.1 Problem med lån	14
3.4.2 Ordböjning och ordbildning	15
3.4.3 Stavning och uttal	17
3.4.4 Betydelse	21
3.5 Grunder till engelska lån	23
3.5.1 Orsaker till inlåning och spridning	23
3.5.2 Spridning och etablering	25
3.5.3 Attityder till engelska lån	26
3.6 Inverkan av engelska lån på svenska språket	29
4 OM UNDERSÖKNINGEN AV LÅN I SVENSKAN	32
4.1 Engelska lån i tidningar och tidskrifter	32
4.2 En översikt på engelska lån i svensk dagspress under 1990-talet	35
5 MATERIAL OCH METODER	38

6 ORDKLASSFÖRDELNING AV DE DIREKTA LÅNEN I MATERIALET	44
6.1 Frekvens av olika ordklasser	44
6.2 Substantiv	45
6.3 Adverb	47
6.4 Adjektiv	49
6.5 Fraser och uttryck	50
6.6 Verb	51
6.7 Interjektioner	52
7 DE LÅNADE ORDENS ANPASSNING TILL SVENSKAN	53
8 SAMMANFATTNING	57
LITTERATUR	60
BILAGA	63

1. INLEDNING

Som alla andra språk har även svenskan upplevt en alltmera påtaglig inverkan från engelskan. Svenskan har ständigt varit utsatt för påverkan utifrån, men det går inte att förneka att just det engelska inflytandet under efterkrigstiden varit väldigt kraftigt. Redan på 1600-talet kom engelskan in i svenskan. Allt fler engelska former införlivades sedan i ökande takt. Fram till andra världskrigets början hade engelskan en viss konkurrens från andra språk, men efter 1945 har engelskan nästan ensam stått för långivandet. 1945 var startskottet för den stora engelska språkinvasionen, inte bara i Sverige utan praktiskt taget världen över.

I levande språk behövs ständigt nya ord, eftersom levande språk används i samhällen med levande människor. Och levande samhällen förändras, med förändringarna följer behov av nya ord, nya ord för nya företeelser, nya ord för att markera nya grupper. Varje tid har sina egna lånord, antingen lånar man dem från något annat språk eller så nybildar man ord med hjälp av det egna språkets möjligheter. Ett tredje sätt är att kombinera lån och nybildningar. En del av lånen slår igenom därför att de är fyndiga, andra för att de helt enkelt behövs för att uttrycka nya föreställningar eller begrepp. Somliga lånord hinner aldrig bli gamla, de kan vara gäster för en enda dag, andra kommer att stanna. Växlingen är oavbruten.

I denna pro gradu -avhandling försöker jag beskriva det engelska inflytandet på svenskan. Min målsättning är att ge en bild av den senaste tidens påverkan från engelskan, därför koncentrerar jag min framställning på nya fall av påverkan och bortser från sådant lånegods som redan länge funnits i svenskan. Min framställning baserar sig huvudsakligen på tidigare undersökningar av engelskan i svenskan och på en begränsad undersökning av de direkta engelska lånen i den svenska veckotidningen *Hänt Extra*. En viktig del av undersökningen behandlar de språkliga lånen i över huvud taget. Vidare behandlar jag språkfrågor som tycks väcka mycket diskussion i dagens samhälle. Därför presenterar jag olika synpunkter på det engelska språkgodset i svenskan. Dagens svenska tycks uppvisa en riklig och skiftande flora av engelska lån, och de mest påtagliga bland dessa är säkert de s.k. direkta lånen. Vanliga direkta lån är t.ex. *hot*, *coach*, *hacker* och *scanna*. Men även kan hela yttranden lånas in, för det mesta är de stående uttryck eller utrop som följande exempel *See you*

later, You bet, Too bad osv. Vanligast är att man undersöker de direkta lånen eftersom de är de mest uppenbara och lättast att känna igen. Därför har jag bestämt mig för att begränsa undersökningen till de direkta lånen.

Som bekant florerar de "svengelska ordmonstren" lite varstans i samhället, eller åtminstone har man en uppfattning att svenskan vimlar av engelska ord och uttryck. Är engelskan ett verkligt hot för svenskan? Hur mycket engelska finns det verkligen i svenskan och i svensk press? Varför lånar man just från engelskan? Varför sprids en del ord vidare och etableras i svenskan medan andra faller i glömska? Hur påverkas svenskan av de inlånade orden? Vilka attityder har man till engelska lån? Hur anpassas engelska lån till svenskan? Bland annat dessa frågor kommer jag att ha som utgångspunkter i min undersökning av engelskan i svenskan.

Mot bakgrund av denna översikt redogör jag i kapitel 2 för vad man menar med termerna *lånord*, *arvord*, *främmande ord* och *citatord* och för hur man definierar de olika typer av språkliga lån: *direkta lån*, *översättningslån* och *konstruktionslån*. Därefter ger jag i kapitel 3 en tillbakablick, dvs. behandlar engelskans inflytande i svenskan ur olika synpunkter. Bl.a. redogör jag för hur mycket engelska det egentligen finns i svenskan och hur länge inflytandet från engelskan har pågått. I samma kapitel diskuterar jag olika kriterier för anpassningen av engelska lån i det svenska språksystemet, och jag tar upp orsaker till inlåning, spridning och etablering. Till slut i kapitlet skriver jag några ord om debatten om "svengelskan" dvs. engelskans inflytande på svenskan, om attityder till engelska lån och några framtidsutsikter. I kapitel 6 behandlas huvudsakligen engelskan i tidningssvenskan dvs. hur mycket det finns engelska i svenska tidningar och tidskrifter. Undersökningen omfattar totalt 10 veckotidningar. All text i tidningarna undersöks och de direkta lån som uppträder i hela textmassan registreras. Undersökningen har begränsats till de relativt nya direkta lånen, som svenskan alltså lånat in främst under 1990-talet. Syftet med undersökningen är att peka på några tendenser om dagens lånesituation och se på lånens form och frekvens i dagens svenska. Jag ger först i kapitel 4 en översikt över tidigare undersökningar av engelskans inflytande på svensk press, och därefter redogör jag i kapitel 5 för hur min egen undersökning har avgränsats och beskriver det material som undersökningen är baserad på.

2 OM SPRÅKLIGA LÅN

2.1 Om olika typer av lån: arvord och låord

Då man diskuterar om språkliga lån är det ofta svårt att bestämma vad det egentligen är man talar om. Den ofta använda termen lånard kan vara missvisande. Man lånar nämligen aldrig in ett helt ord med alla dess olika betydelser utan endast en av betydelserna. T.ex. har ordet *soul* aldrig haft betydelsen 'själ' i svenskan, utan det används endast som benämning på en viss typ av musik. De lexikala lån som olika språkkontaktsituationer ger upphov till kan utgöras av såväl enskilda ord som mer eller mindre lexikaliserade fraser, t.ex. *betala* (lågt.), *déjà vu* (fr.) och *täcka upp* (efter engelskans *cover up*), alltså vilka ord som betraktas som lån beror i hög grad på vilket perspektiv man anlägger. Om man ser till ordformens ursprung är *betala* och *déjà vu* lån, men om man tar fasta på om något annat språk varit inblandat överhuvudtaget måste då även *täcka upp* betraktas som lån. För den enskilde språkbrukaren är det däremot ofta bara det främmande *déjà vu* som räknas som lån. (Edlund & Hene 1992, 27.)

Med utgångspunkt i ordens ursprung, kan ett språks ordförråd indelas i arvord, lånard och nybildade ord. Arvord är sådana ord som sedan urminnes tider funnits i det svenska språket, oavsett om de är sårnordiska, sårgermanska eller rentav har indoeuropeisk räckvidd, t.ex. är orden *fader*, *måne* och *åta* arvord. Ord som däremot inlånats kallas lånard, t.ex. *vin*, *kyrka*, *toalett*, *jazz*. Alla inhemska bildningar hör däremot till kategorin nybildade ord, oavsett om de är kombinationer av ärvda eller inlånade morfem. (Edlund & Hene 1992, 31.)

Man bör också göra en distinktion mellan å ena sidan långivande språk, dvs. det eller de språk varifrån ett lånard ursprungligen kommit och å andra sidan lånförmedlande språk, dvs. det eller de språk som har förmedlat ordet in i svenskan. Ofta kan långa kedjor av språk ligga mellan det långivande och det låntagande språket. Etymologen söker rent principellt komma fram till det långivande språket, men också lånförmedlande språk är av stort intresse därför att de visar hur ett ord transporterats till lånmottagaren. Då jag i detta arbete säger att ett lånard är engelskt, avser jag att engelskan är just den sista förmedlaren.

Vidare har man ofta problem att avgränsa lånen bakåt, dvs. att besvara frågan "Hur länge är ett lån ett lån?" Rent etymologiskt blir svaret "Alltid." T.ex. är ordet *tobak* i princip fortfarande lånord, ty det inlånades till svenskan från engelskan redan 1636. Men hur många upplever det som lånord i dagens svenska? Ursprungligen är dock ordet *tobak* antingen arabiskt eller ett ord upptaget av ett inhemskt språk på ön Hispaniola. Även många mycket yngre lån har blivit så accepterade att få svenskar tänker att de är lånord, t.ex. *jogging*, *punk*, *popcorn*, *lunch*, *videofilm*, *jeans* osv. (Ljung 1988, 13-14.)

När blir då ett främmande ord eller uttryck ett lån i svenskan? Räcker det att någon en enda gång använder ordet i en svensk mening? Det händer ju ofta att personer som kan ett främmande språk använder ord från detta språk i svenska meningar. Detta görs framför allt då talaren inte hittar ett annat lämpligt svenskt ord för det han vill uttrycka. Orsaken till att man använder lån är sällan bristen på motsvarande svenska termer utan bakom ligger ofta ren bekvämhet och språkligt snobberi. (Ljung 1988, 14-15.)

Många av lånen blir aldrig mer än tillfälliga. Detta gäller särskilt namn för företeelser som bara finns i det främmande språkets kultur. Till exempel då man talar om amerikansk fotboll kan någon säga: "*Sedan gjorde laget tre touchdowns.*" Denna sport är sällsynt i Sverige och förmodligen saknar svensk terminologi. Så länge det här förhållandet består, kommer det att vara berättigat att säga *touchdowns*, och ordet förblir ett engelskt ord som ibland används i svenskan. Men många av dessa tillfälliga lån blir accepterade med tiden och de upplevs mer eller mindre svenska ord. Man kan inte exakt peka på någon tidpunkt då ett främmande ord blir ett riktigt lånord i svenskan. Man kan bara säga att ett främmande ord blir ett lånord i svenskan då det finns en stor mängd svenskar som använder det på ett naturligt sätt i sitt svenska språk. Ett utmärkt exempel på detta är bl.a. ishockeyns termer *hooking*, *sudden death* och *puck*. (Ljung 1988, 15.)

Man kan dela upp de engelska lånen i svenskan i tre huvudkategorier, nämligen direkta lån, översättningslån och konstruktionslån. När man betraktar närmare dessa tre kategorier visar de ha åtskilliga underavdelningar. Enligt Magnus Ljung (se t.ex. Ljung 1988) klassifieras de engelska lånen på följande sätt:

Tabell 1 En klassificering av de engelska lånen i svenskan.

LÅN		
<u>Direkta lån</u>	<u>Översättningslån</u>	<u>Konstruktionslån</u>
-ord	-riktiga översättningslån	-syntaxlån
-fras	-betydelselån	-ordbildningslån
		-genitiv
		-plural

Ljung uppdelar alltså de engelska lånen i svenskan i tre huvudkategorier, nämligen direkta lån, översättningslån och konstruktionslån. Då man betraktar närmare dessa tre kategorier visar de sig ha flera underavdelningar. I följande avsnitt behandlar jag närmare dessa kategorier och underavdelningar med några belysande exempel, samt gör en distinktion mellan begreppen lånord, främmande ord och citatord.

2.2 Direkta lån

De mest påtagliga bland engelska lån i svenskan är de direkta lånen. Största delen av dessa lån är ord eller fraser. Men ibland kan hela yttranden lånas in, t.ex. stående uttryck eller utrop såsom *Have a nice day, Just a minute, See you later alligator* osv. Direktlån importeras undantagslöst med en enda betydelse. Oftast är det en betydelse som används i ett ganska snävt ämnesområde, t.ex. popmusik, olika tekniska områden och vissa sporter. På popmusikens område kan ordet *hit* i svenskan bara betyda 'framgångsrik inspelning av popmusik'. Likadan begränsning har termerna *hooking* och *slashing*. De har många olika betydelser på originalspråket, men i svenskan betecknar de vissa typer av regelbrott i ishockey. (Ljung 1988, 60-61.) *Hooking* är ishockeyterm för upphakning med klubba och *slashing* för våldsamt slag med klubban mot motspelares kropp eller klubba. (se Prismas främmande ord, 1984.)

Samma ord kan dock ibland lånas flera gånger, med olika betydelser beroende på vilket svenskt specialområde det lånas till. T.ex. betyder ordet *stroke* 'slaganfall' i medicinskt bruk, men inom psykologi och psykiatri har det betydelsen 'klapp på axeln, vänlig handling'. (Ljung 1988, 61.)

Vid kapprodd betyder ordet däremot 'den roddare som sköter aktersta åran och bestämmer takten'. (se Prismas främmande ord, 1984.)

Det kan hända att lånets betydelse förskjuts och ordet får en betydelse som det aldrig har haft i originalspråket. Så har hänt med *city*, som i svenskan betyder stadskärna, affärscentrum i större stad. (se Prismas främmande ord, 1984.) Annars betyder ju ordet 'stad'. Det inträffar att svenskan skapar också sina egna engelska ord. Oftast gäller det sammansatta ord eller fraser, där de ingående delarna är vanliga engelska ord, men där helheten inte alls finns på engelska. Det finns t.ex. ett hotell i Sverige som är berömd för sitt *stress-off-center*. Bildningen är baserad på det svenska uttrycket 'stressa av'. Engelskan har dock inget verb *to stress off*, och då blir effekten hellre komisk än upplysande. (Ljung 1988, 61-62.)

Många direkta lån förekommer bara som specialtermer och får aldrig någon vidare spridning, men åtskilliga lån etablerar sig på kort tid och blir vanliga svenska ord. Det inlånade ordets vidare öde beror till stor del på faktorer som ämnesområde, medium och introduktör. Ord som betecknar något aktuellt får förstås stor genomslagskraft. T.ex. fick begreppet *glasnost* stor hjälp med spridningen av både press och radio/TV. Ibland kan en enda person, t.ex. en popartist, göra ett ord eller uttryck mycket populärt. (Ljung 1988, 62-64.)

2.3 Översättningslån

De orden som översättningslånen består av finns i regel redan i svenskan, och vad som lånas in är ett främmande sätt att använda dem på. Exempel på detta är *lokal* i fraser som *det lokala sjukhuset* och *köpa* i sammanhang som *köpa ett argument*. Översättningslån är nybildningar som är morfem-för-morfem-översättningar av en ordmodell i ett annat språk. Översättningarna kan alltså även vara exakta, t.ex. frasen *Du är välkommen* 'ingen orsak' är en direkt översättning av den engelska *You are welcome* och *brevvän* av *pen friend*. (Edlund & Hene 1992, 34-35.)

Översättningslånen kan enligt Magnus Ljung (1988, 72) delas upp i två grupper, nämligen riktiga översättningslån och betydelselån. I den första gruppen hör sammansatta ord och fraser av olika slag. Alla ord som ingår i frasen eller sammansättningen är välkända svenska ord. Vad

som är nytt är sättet att kombinera dem. Utöver de ordagranna översättningarna finns det också fria tolkningar av originalet, som termen *brädsegling* av engelskans *windsurfing*. Direktöversättningar kan bli problematiska i de fall då engelskans sätt att uttrycka sig avviker för kraftigt från svenskans. Följande exempel visar att resultatet kan ibland bli komiskt och svårbegripligt för den som inte har goda kunskaper i engelska: *Han körde skiten ur alla oss andra*. Exemplet är en vanlig typ av slanguttryck i amerikansk engelska, där *hell*, *shit* och liknande används för att uttrycka att någon gör något i hög grad. Man är alltså helt överlägsen om man kör skiten ur sina konkurrenter. Ett annat exempel är: *Ringer det ingen klocka?* Uttrycket *ring a bell* betyder ungefär 'påminna någon om något man glömt'. Frågan motsvarar således "Påminner det inte om något?"

De typiska betydelselånen är enkla ord som finns både i svenskan och engelskan, och har ungefär samma grundbetydelse(r). De båda språkens betydelseuppsättningar motsvarar dock inte alltid varandra exakt. Betydelselån används om redan existerande ord som fått en utvidgad betydelse efter en ordmodell i ett annat språk. Ett typexempel på detta är ordet *huvudvärk* och frasen *köpa ett argument*. I svenskan menar huvudvärk numera ofta 'problem': *Det där är din huvudvärk!* Och när man köper ett argument betyder det att man 'godtar ett argument'. Båda dessa är lån från engelskan, *headache* resp. *buy an argument*, som har just de här samma betydelser vid sidan av sina ursprungliga betydelser. En vanlig typ av betydelselån är så kallade internationella ord, dvs. ord som ofta har latinskt ursprung men som finns i både engelskan och svenskan: *Om sanningen skall fram, verkar problemställningen inte riktigt familjär för honom*. Ordet *familjär* har fått samma betydelse som engelskans *familiar*, alltså 'bekant'. Ett annat exempel är: *Det är svårt att operera ett hotell i Stockholm*. Ordet *operera* har här betydelsen 'sköta', precis som engelskans *operate*. Både översättningslånen och betydelselånen är mycket vanliga i dagens svenska. De är mindre iögonenfallande än direktlånen och är etablerade svenska ord i nya kombinationer eller med lite förändrade betydelser. (Ljung 1988, 75-79.)

2.4 Konstruktionslån

Konstruktionslånen är den kategori av lån som det är svårast att finna avgörande bevis för. Engelskan påverkar i viss mån svenskans syntax, ordbildning och ordböjning. Bland exemplen på

syntaxlån finner man bl.a. bruket av obestämd artikel i uttryck som *Han är en läkare*. Ibland kan man finna engelska satskonstruktioner i svenskan: *Han visste inte vad göra* (efter engelskans *He didn't know what to do*) och *Vi är redo när ni är* (efter *We are ready when you are*). Ett annat exempel är den mycket vanliga konstruktionstypen superlativ + någonsin (superlativ + ever): *Det blev hans bästa bok någonsin* (i engelskan *His greatest book ever*). Den syntaktiska påverkan kan även gälla enstaka ord. Engelskans *you* kan motsvara både *du* och *man*: *Man kan läsa och vidareutbilda sig, men du står ändå kvar på samma fält*. Exemplet är intressant eftersom det innehåller både *man* och *du*, och de båda har samma betydelse i frasen. (Ljung 1988, 80-83.)

Även svensk ordbildning har fått ett visst inflytande från engelskan. Exempel på ordbildningslån är det pånyttfödda bruket av *-makare* som i *programmakare* men det mest omfattande är inflytandet på stavningen av sammansatta ord. I engelskan brukar man skriva varje substantiv för sig i kombinationer av två substantiv. Svenskan skriver normalt samman sina sammansatta ord: *skomässa*, *socialbyrå* osv. Men på senare tid har man vittnat om att detta bruk är på väg att förändras. Nu skriver man allt oftare *sko mässa* och *social byrå*. Engelskan kan påverka även genitiven som i frasen *Köp maten hos Kalle's*. Och då det gäller val av pluraländelse är det bara i obestämd form plural som ett val mellan engelsk och svensk pluraländelse verkligen föreligger. Således heter det antingen *knockouts* eller *knockouter* i obestämd form, men i bestämd form plural kan det bara heta *knockouterna*. Det förekommer visserligen dubbelpluraler av typen *knockoutser*, men de är sällsynta. (Ljung 1986, 5-7; 1988, 83-84.)

2.5 Om begreppen arvord, lånord, främmande ord och citatord

Arvord är ord som ärvts genom generationerna från mycket tidiga perioder i ett språks utveckling. Den ofta använda termen *lånord* förorsakar ofta svårigheter och kan ibland till och med vara missvisande. Termen används ibland som en övergripande term för samtliga låntyper som de olika inlåningsstrategierna ger upphov till och ibland endast med syftning på en enda typ av lån, nämligen direktlån. (Chrystal 1988, 13.) Därför är det alltid nödvändigt att definiera vad som menas med lånord. Med lånord menas ord som har lånats in i det svenska språket, normalt från ett annat språk. Dessa ord kan ha kommit in i språket på flera olika sätt; dels direkt från talat språk genom närkontakt mellan människor, dels indirekt på litterär väg, t.ex. genom översättning.

(Thorell 1981, 10-11.) Lånord i inskränkt betydelse avser ord som införlivats med det inhemska ordförrådet till den grad att man inte längre upplever de som främmande, och de böjs och stavas på svenskt sätt, t.ex. *jobb, träna, tennis, ishockey* och *sport*. (Dahlstedt 1962, 13-15.)

Skillnaden mellan *främmande ord* och lånord kan lätt förklaras med följande ord: *diabolisk* och *djävulsk*. Orden har samma ursprung, men det förra anses som främmande och det senare som svenskt. Till främmande ord i inskränkt betydelse hör sådana, oftast nyligen lånade ord, som blivit vanliga inom större eller mindre kretsar av svenskar, men vilka upplevs som främmande element p.g.a. sin särprägel (uttal, betoning, stavning, skriftform, böjning, betydelse). Kännetecknande för orden är att de starkt avviker från det inhemska ordförrådet, t.ex. *succé, fair play, checka in*. (Dahlstedt 1962, 17-18.)

Citatord är sådana ord och uttryck som tillfälligt framträder i svenskan. Antingen är de utländska eller har upptagits ur folkmål, slang el.dyl. De uppträder i originalstavning och oftast utan svenska ändelser. De är ofta utmärkta med speciella typografiska kännetecken, såsom anföringstecken, kursiv eller med anmärkningen "så kallad". Citatord är till sin form ej förändrade ord ur ett annat språk. I princip kan varje utländskt ord tillfälligt uppträda som citatord i svenskan. Distinktionen mellan citatord och främmande ord är nödvändig ibland, eftersom den ofta blir flytande och även missvisande. Ett och samma ord kan nämligen uppfattas och nyttjas olika av skilda författare, med eller utan citattecken osv, beroende på inställning till purismen, allmänna skrivvanor och på språklig miljö. Om det står t.ex. i en rubrik i en tidning "*Stockholm satsar på park and ride vid infartsvägarna*". Då kan vi tala om citatord *park and ride*, men om det står därefter inne i artikeln "*Park and ride blir huvudstadens nya parkerigsgiv*" bör vi godta samma uttryck som främmande ord. (Dahlstedt 1962, 13-14.)

3 ENGELSKA LÅN I SVENSKAN

3.1 Allmänt

"Just nu står svenskan under ett engelskt-amerikanskt inflytande, som i sin koncentration är starkare än det lågtyska under medeltiden, det högtyska på 1600- talet och det franska på 1600-

och 1700-talen. En framstående språkman har påpekat att man numera 'måste vara någorlunda bevandrad i engelska för att kunna läsa högt ur en svensk tidning'." (Johannisson 1958:10).

Liknande uttalanden om engelskans inflytande på svenskan kan man finna ständigt. I dags- och veckopressen har man t.o.m. kunnat läsa rubriker som "Hur ska vi bota svengelska sjukan?" och "Engelska sjukan sprider sig". Sammanställningen av lånord i *Nyord* (1986) visar att engelska lånord av olika slag utgör en rätt så stor andel av det allmänna ordförrådets tillväxt under de senaste fyrtio åren. Ordboken innehåller ungefär 7500 ord som kommit till svenskan under tiden 1945-1985. Av dessa är ca 1600 lån från engelskan, dvs. drygt 20 % av alla ord. Listan omfattar inte bara direktlån utan också översättningslån och betydelselån. (Chrystal 1988, 25.)

Engelska lån har fått stort genomslag i språkbruket i den privata sfären kring hem och familj. En undersökning av Hans Strand (1984, 103-104) visar att engelska lån utgör ca 40 % av alla lånord i morgon-, kvälls- och veckotidningar. Undersökningen visar vidare att man använder mest engelska lånord i morgontidningar, vilket beror på en viss teknisk och fackspråklig prägel.

3.2 Engelska lån under olika tidsperioder

Språket förändras oavbrutet, oftast omärkligt för oss men i ett lite längre perspektiv mycket tydligt. Historiskt sett kan man tala om tre viktiga lånordsströmmar då det gäller det svenska språket. Under medeltiden lånade man från lågtyskan, under 1600- och 1700-talet från franskan, och under 1800- och 1900-talet från engelskan. Ord har dock inlånats också från många andra håll, från svenskans grannspråk men också från fjärran liggande områden. Därför är lånorden en förnämlig spegel av den svenska kulturen och dess danande med element från många håll. (Edlund & Hene 1992, 42.) Men hur länge har då engelskan inflyttat på svenskan?

Under hela nya tiden har man lånat in engelska lånord i svenskan, men först efter industrialismens genombrott under 1850-talet har engelskan börjat att spela en speciellt betydande roll som långgivare till svenskan. Först från England och lite senare från USA har svenskan lånat termer som rör bl.a. trafik, industri- och affärliv, klädedräkt, mat och speciellt idrott. (Thorell 1981, 12.)

Det engelska inflytandet på svenska språket började dock redan på 1600-talet. Inflytandets tyngdpunkt låg då på vissa få begränsade ämnesområden, men framför allt kom termer som betecknade sjöfart. Under 1700- och 1800-talen fortsatte inlåningen i forcerat tempo. Orden som lånades in, präglades överhuvudtaget av materiella behov; man importerade varor och lärde sig hela tiden något nytt, speciellt om teknik. (Ljung 1988, 12-13.)

Engelskans inflytande på svenskan blir av verkligt stor betydelse först under 1800- och framför allt under 1900-talet. Men redan under 1600-talet fick svenskan dock några enstaka ord, t.ex. *tobak* och *ansjovis*, som dock ursprungligen kommer från andra språk. *Tobak* kommer som bekant från arabiska eller från indianspråk och *ansjovis* är av fransk ursprung. Under 1700-talet blir engelskans inflytande på svenskan allt större. Engelskan kommer med sina egna ord, men är också en viktig förmedlare av ord från andra språk, såsom ordet *te* (ursprungligen kinesiskt ord). Från 1700-talet, och särskilt från dess senare hälft, härstammar en hel del ord som betecknar mat och dryck, t.ex. *biffstek*, *pudding*, *kex*, *potatis* och *rom*. Dessa ord speglar enligt Ragnhild Söderbergh (1973, 135) "den engelske gentlemanen, hans liv, stil och värderingar". Till 1700-talet hör vidare sjötermer; *kutter*, *logg* och *brigg*, och speltermer; *robbert*, *lanter* och *whist*. Men det kom även engelska lån från denna tid som speglar det offentliga livets verksamheter; *kommitteé* och *pamflett*. Ordet *klubb* är också inlånat från engelskan under 1700-talet, och är speciellt intressant därför att det tidigare har lånats in i engelskan från de nordiska språken- egentligen motsvarar ordet *klubba*. Ett inlånat adjektiv är *sentimental*, som är i grunden latinskt, som så många andra engelska ord. (Bergman 1968, 153; Edlund & Hene 1992, 55.)

Antalet engelska lån som tillfördes svenska språket under 1800-talet är stort. Till de mest representerade hör järnvägstermer och andra trafiktermer; *bicykel* (som dock senare kortades till *cykel*), *lokomotiv*, *telegram*, *tunnel*, *gigg*. Till sjötermer hör bl.a. *klipper*, *rigg* och *ton*. Ord som har med mat och dryck att göra är *pickels*, *paj*, *toddy*, *whisky* och *gin*. Övriga lån från 1800-talet är *bandy*, *match*, *rekord*, *tennis*, *slum*, *snobb* och *turist*. Också en hel rad termer beträffande handel, arbetsmarknad och politik har lånats in från engelskan under 1800-talet. Bland dem kan nämnas *bojkott*, *strejk*, *check* och *jobb*. (Bergman 1968, 180-181.)

Men allra livligast har inlåningen varit under 1900-talet. Den snabba utvecklingen på alla områden medförde många nya lån. Det är inte ens möjligt att räkna upp de överflödande engelsk-

amerikanska lånen. Krigsslutet 1945 är startskottet för den stora engelska språkinvasionen, inte bara i Sverige utan världen över. Samma år fick USA även sitt genombrott som politisk och ekonomisk supermakt, vilket allt mer ökade inlåningen från engelskan. (Ljung 1988, 12-13.)

De engelska lånen under 1900-talet förekommer i områden av alla slag, främst i tekniken, men också inom trafiken, transporten, kläder och livsmedel; t.ex. *astronaut, jeep, TV, bikini, jeans, plast, broiler, ketchup*. En del medicinska ord såsom *insulin, polio* och *stress* har också införlivats in i svenskan från engelskan. Mycket vanliga är lån som har med nöjeslivet att göra; *pop, rock and roll, party, film, hobby, spray, jukebox, band* bara för att nämna några få. (Bergman 1968, 213-214; Tingbjörn 1976, 89.) Men det finns också lånord från en mängd andra sakområden, t.ex. *bluff, scout, fight, rush, set, slogan, thinner, teleprinter* osv. Bland de verb som inlånats från engelskan kan exemplifieras *dopa, dumpa* (sälja till underpris), *eskalera* (upptrappa), *häckla* (avbryta en talare genom att kasta in frågor) och *tippa*. Särskilt i sportartiklar möter vi en mängd engelska lånord. I en undersökning av engelska lånord på tidningarnas sportsidor enbart under perioden 1910-1960 redovisas så mycket som ca 400 olika lånord (Tingbjörn, 1968.) Bland dessa ord finns en hel del ord som fungerar som rena facktermer: *backhand, forechecka, heat, manager, rally, score, sprinter, trial* men många används också i andra sammanhang, t.ex. *fair play, strong, allround* och *tip-top*. (Edlund & Hene 1992, 59.)

3.3 Projektet Engelskan i Sverige (EIS)

Projektet Engelskan i Sverige igångsattes hösten 1981 för att undersöka hur olika människor tar emot de olika typerna av lån från engelskan. Projektet gav ut under sin verksamhet åtta delrapporter. Projektet genomfördes med hjälp av ett frågeformulär som skickades ut till ca 4000 slumpvis utvalda personer i landet. Vidare gjorde man ca 210 intervjuer i Stockholm och Göteborg. Antalet svar som kom in blev betydligt lägre; slutligen återstod 1862 personer. Följande uppläggningsbeskrivning beskriver bäst av vad man undersökte i EIS (se t.ex. Ljung 1985, 5):

Tabell 2 Uppläggningsen av EIS-projektet

<u>kontakt</u>		<u>mottagande av lån</u>	<u>behandling av lån</u>	<u>inflöde av lån</u>
passiv	aktiv	direkta lån	plural	dagspress
TV	läsa	översättningslån	stavning	sportpress
	tala	konstruktionslån	genitiv	datortidningar
	lyssna		uttal	allmänna tidsskrifter

Tabellen ovan visar att undersökningen omfattar fyra aspekter av inflytandet från engelskan, dvs. kontakterna med engelskan, villigheten att använda lånen, attityderna till engelsk snarare än svensk behandling av lånen och förekomsten av lån i pressen. Man gjorde en distinktion mellan passiv kontakt, dvs. att titta på engelskspråkiga TV-program, och aktiv kontakt, dvs. att läsa eller skriva engelsk text, tala engelska och lyssna på engelska. Deltagarna tillfrågades även var och hur ofta kontakterna ägde rum.

Det visade sig i undersökningen att den överlägset vanligaste aktiva kontakttypen var läsning av engelsk text. Tonåringarna hade fler kontakter än de övriga åldersgrupperna i de flesta fall. Då det gällde mottagandet av lånen gjordes ytterligare en undersökning. Den lånetyp som fick det mest välvilliga mottagandet var översättningslånen, såsom *Ha en bra dag*. Deltagarna förklarade sig villiga att själva använda ca 50 % av dem. Motsvarande siffror för konstruktionslånen, som *testa att göra något* och *Köp maten hos Kalle's*, och de direkta lånen, som *You bet, Sorry*, var 40 % resp. 39%. Om man ser på frågan hur sociala skillnader påverkar mottagandet av lånen, finner man ett par generella tendenser i botten, medan tonåringar och unga vuxna ligger i topp. De universitetsutbildade och tjänstemän ligger lågt. Vidare finns det en skillnad mellan män och kvinnor då det gäller attityderna till lånade ord och fraser: män föredrar direkta ordlån, t.ex. *bodybuilding*, kvinnor direkta fraslån som *Keep smiling*. (Ljung 1986, 5-7.)

Vidare undersökte man behandlingen av lånen. Apostrofgentiven testades i en "skyltkontext", *Köp maten hos Kalle's*, och en "normalkontext", *Är det där Kalle's bil?* Behandlingen av dessa visade sig vara mycket olika; för skyltkontexten noterades ca 30 % gillande, medan normalkontexten fick 2 % sådana svar. Attityderna till den engelska pluraländelsen visade sig

vara positiva med hela 61 %. Deltagarna fick även ta ställning till uttalet av engelska ord i svensk kontext. Det visade sig att det finns en fullt naturligt tendens att behålla engelska ljud som ligger nära svenskans, men man försvenskar uttalet då engelska ljuden skiljer sig från de svenska. Resultaten påminner mycket om stavningsresultaten. Universitetsutbildade, medelålders personer, tonåringar och gruppen utan färdig utbildning ligger i topp, medan mera negativa attityder återfinns hos de äldre, de högstadieutbildade och hos arbetarna. (Ljung 1986, 7-8.)

3.4 Anpassning av engelska lån i svenskan

3.4.1 Problem med lån

Främmande element brukar ofta vålla problem när de skall tas in i ett språk. Svenska språket sådant det föreligger är resultatet av en språkblandning, av ett givande och ett tagande, som har pågått så länge svenskan har funnits till. Man varken kan eller bör hindra orden från att komma in, men ett ofta använt argument mot de engelska lånen är att de skapar svårigheter då det blir fråga om att anpassa dem i det svenska språksystemet. De anpassningsproblem som främst brukar diskuteras är valet av plural, stavning och uttal. De främmande orden i svenskan har länge varit ett problem för både språkbrukare och språkvårdare. I det här kapitlet tar jag därför upp språkvårdens syn på lånordsproblemet.

I "Riktig svenska", Erik Wellanders välkända arbete om språkriktighet från 1939, ingår ett avsnitt kallat "Allmänna riktlinjer" med uppmaningarna: skriv klart, skriv enkelt, skriv kort och skriv svenska! Wellander framlägger här sin syn på hur man lämpligen bör skriva för att undvika oklarheter, krångelspråk, för långa ord och uttryck och ett osvenskt språk. Eftersom Wellanders "Riktig svenska" fortfarande betraktas som det klassiska standardverket om svenskt språkbruk och svensk språkriktighet har jag valt att ta de åsikter som där uttrycks till utgångspunkt för en diskussion om språkvårdens aktuella syn på de främmande orden i svenskt skriftspråk. Wellanders bok har kommit ut i flera upplagor. Jag kommer att använda den omarbetade upplagan från 1973.

I kapitlet "Skriv svenska!" tar Wellander upp lånordsproblem. Han menar att man enklast kommer till rätta med dem genom att undvika främmande ord och i stället använda svenska. Till främmande ord räknar han då inte sådana ord som länge funnits i det svenska språket och som inte längre känns främmande eller osvenska (t.ex. *bank, post, stat*). Främmande ord bör man däremot sky, menar han, för det är ord som oftast är överflödiga eller till och med skadliga för det svenska språket, ord som på grund av sin särprägel vad gäller uttal och stavning, böjning och betydelse inte passar in i det svenska språksystemet. Sådana ord vållar svårigheter, skriver Wellander. Det är fråga om en omvandlingsprocess som griper över hela det språkliga fältet: ordböjning, ordbildning, uttal, stavning och betydelse. (Wellander 1973, 79-84.)

3.4.2 Ordböjning och ordbildning

När det gäller de främmande ordens anpassning till svenskans böjningssystem är det enligt Wellander inte bara "den i främmandespråk obevandrade" som stöter på svårigheter. (se Wellander 1973, 80, 84.) Kunskaper i det främmande språket hjälper föga när det är det svenska språket som är utgångspunkten. De språk som vållar problem är latinet och även grekiskan, men nuförtiden är det mest engelskan.

Då det gäller pluralböjningen är det gott och väl att man kan förse de inlånade substantiven med ett -s i obestämd form plural, som till exempel *blackouts, funboards* och *interfaces*, men bestämd form plural skapar dock ofta problem. Det går inte att blanda böjningsändelser från många olika språk på följande sätt; *Fungerar alla tre interfacesna?* Det finns dock många lån som låter sig utan vidare inordnas i det svenska böjningsmönstret, även alla de ovan nämnda, det går att säga *flera blackout-blackouterna, flera funboard-funboarden* och *flera interface-interfacen*. Men vissa ord skapar problem och det kan bero på ordens form, genus, betydelse och även ha att göra med ordens ålder (som lån), t.ex. *taxi* är ett lån från engelskan, och borde därför i obestämd form kunna ta ändelsen -s, men ordet är ett gammalt väletablerade lån, och då känns ofta s-pluralen pretentiös. Därför är den vanligaste pluralformen av *taxi taxibilar*, och t.ex. av *video videofilmer*. (Ljung 1988, 145-146.)

Böjningsformerna är ofta krångliga eller saknas helt och hållet. Språket får ord som inte går att böja på svenska. *Partner* får oftast den engelska pluralformen *partners*, även om ordböckerna rekommenderar *partner* enligt mönstret av *en order, flera order*. Detsamma gäller t.ex. *insider* och *controller*. Och hur böjer man exempelvis *joint venture* och *all time high*? Problem som främmande ord förorsakar gäller alltså ofta genus och därmed också den bestämda formen i singularis och formerna i pluralis. Ofta avgör väl språkkänslan vilket genus ett ord får i svenskan; man vill gärna ansluta ett främmande ord till andra ord som har en likartad form, dvs. i regel samma ändelse. Sålunda har engelska ord på *-er* ofta realgenus, t.ex. *blazer, bulldozer* och *container*. I sådana ganska självklara fall har språkbrukaren sällan behov av vägledning. Men om ett ords genus varierar ställs han i en valsituation och blir ofta osäker. (Ehrenberg-Sundin 1990, 19-20; Clausén 1983, 22.)

De främmande orden förorsakar svårigheter ofta i pluralböjningen; det kan vara problematiskt att avgöra hur de bäst skall inordnas i det svenska systemet. Därför kan flera ändelser förekomma parallellt, en utländsk pluralform, en svensk form efter mönstret av ett till form eller betydelse närstående svenskt ord eller en singularform som används oförändrad i pluralis, t.ex. *containers, containrar, container*. Språkvården söker så långt det är möjligt att inordna de främmande orden i det svenska böjningssystemet och ge dem svenska ändelser. Sålunda undviks den engelska pluraländelsen *-s* och ersätts med *-ar, -er, -r* eller ingen ändelse, t.ex. *baby-babyar* eller *babyer, hobby-hobbyer, studio-studior, designer-designer*. Men många former kan ofta bli papperskonstruktioner eftersom man inte kan acceptera böjningsändelser som SAOL rekommenderar, t.ex. formen *babyar* eller *babyer*; de flesta säger i varje fall *bebisar*. Motviljan mot att använda de rekommenderade ändelserna gör att pluralformen av *baby* sällan ses i skrift, i stället används *spädbarn*. Ändelsen *-s* används ibland av osäkra språkbrukare vid svåra ord över huvud taget, något som kan drabba också ett svenskt ord, t.ex. *sambo-sambos* förekommer vid sidan av den korrekta formen *sambor*. Böjningen av främmande ord orsakar alltså även i dag problem, men inte av den storleken att man därför bör undvika sådana ord i allmänhet. (Clausén 1983, 23.)

Det är tre ordklasser som företräder bland engelska lån: substantiv, adjektiv och verb. Orden måste kunna ingå i svenskt textsammanhang och få svenska ändelser. Den engelska ändelsen *-s* brukar missa sin uppgift som pluralmärke och uppfattas lätt som en del av ordstammen. Då får

man ofta pluraler som *jumpersar* och *bebisar*. Därför rekommenderar de normerande ordlistorna svenska ändelser som *-ar*, *-er* och *-r*, alltså *jumprar* eller utan ändelse alls, liksom *broiler* och *bestseller*. Lättast bibehålls *-s* i sådana ord som *clips*, *pumps* och *shorts*, alltså i ord som uttrycker par. Adjektiv böjs också om möjligt på svenskt vis; *smarta* och *tuffa killar*. Vissa adjektiv kan stå bara som predikativ: t.ex. *Det är inte fair*. Verb får däremot ansluta sig till den vanligaste svaga verbklassen, t.ex. *chartra*, *chartrade*, *chartrat*. Anpassningen kan innebära att man måste forma orden till nya ord, t.ex. engelskans *plastic* gjordes om till *plast*, som är en form som kan lättare fogas in i det svenska ordböjningssystemet. Som adjektiv blev det *plastik*, och *flirty* blev *flörtig*. Ändelsen *-ing* bibehålls i ord som *camping* och *dumping*, men alternativt kan man säga det senare *dumpning*. Engelska *-ize* har man bytt ut mot *-isera*; *standardisera* och *miniaturisera*. Det mest praktiserade behandlingssättet är dock att översätta de engelska orden; *allsång* (ur engelskans *community singing*), *kedjereaktion* (*chain reaction*) och *hjärntvätt* (*brainwashing*). (Bergman 1968, 209-211.)

Det svenska språket får även ord som strider mot svensk ordbildning, en blandning mellan engelskt och svenskt. *Leasegivare* är ett exempel där ett främmande element får en svensk efterled. *Market makerverksamhet* är ett annat, där två system att bilda ord kolliderar, dvs. det engelska att inte skriva ihop en sammansättning och det svenska att skriva ihop den till ett ord. Språket får mängder av engelsksvenska sammanställningar som de flesta inte kan sätta ihop på ett korrekt sätt. Man skriver *market makerverksamhet*, *sale and lease backavtal* och *unit-link bolag*, när man enligt riksdagens skrivregler skall skriva bindestreck mellan leden, *sale-and-lease-back-avtal*, eller avskilja den sista leden med bindestreck, dvs *sale and lease back-avtal*. (Ehrenberg-Sundin 1990, 19-20.)

3.4.3 Stavning och uttal

Man varken kan eller bör hindra orden att komma in, men man bör anpassa dem i det nya språket. Men mycket ofta kan det uppkomma svårigheter då det gäller ordens anpassning i svenskan. Stavningssättet i engelskan avviker ofta från uttalet och följer helt andra regler än i svenskan (t.ex. *lockout*). Svenskan får ord som inte går att uttala enligt svenska uttalsprinciper. Många vet t.ex. att det andra *i*-et i *insider* skall uttalas [aj] och att *ea* i *leasing* blir [i], så är en

sådan stavning mycket olämplig. Språkvårdsorganen försöker därför om möjligt anpassa de främmande ordens stavning så att man lätt kan uttala dem. *Tape* har blivit *tejp*, *timing* har blivit *tajmning* etc. På så sätt har orden anpassats till det svenska språksystemet och införlivats i svenskan. (Ehrenberg-Sundin 1990, 19.)

Att stava främmande ord riktigt är enligt Wellander (1973, 83-85) ofta ett stort problem för den vanlige språkbrukaren och därför bör de undvikas. Flera olika stavningar kan förekomma vid sidan av varandra, och språkbrukaren har då svårt att avgöra vilken stavning som lämpligen bör väljas. Wellander framhåller att man uppenbarligen inte kan begära att alla språkbrukare skall behärska stavningen av främmande ord. Problemen med stavning av främmande ord drabbar enligt honom "den i främmande språk obevandrade". Den språkkunnige behöver inte bekymra sig: han vet hur man skall stava och uttala ett främmande ord korrekt.

Det är i dag för 59 år sedan Wellander presenterade "Riktig svenska" och mycket har naturligtvis ändrat sig sedan dess. De exempel han anför visar att språket i många fall gått sina egna vägar; det har inte följt de riktlinjer Wellander en gång drog upp för språkbehandlingen. Detta beror bl.a. på att förutsättningarna för Wellanders språksyn har ändrats i flera avseenden. Kunskaperna om engelskans stavning och uttal har väsentligt ökat, t.ex. genom de senaste decenniernas förbättrade engelskundervisning, och kontakten med det främmande språket är nu bättre, bl.a. genom utbudet av engelskspråkiga program i tv. Men visst är det många människor som ännu i dag har problem med främmande ord, och Wellanders råd till språkbrukaren 1939 förtjänar därför fortfarande att citeras: "Det enklaste sättet att undvika felaktiga ord och löjliga uttal av främmande ord är säkerligen att inte alls nyttja dem". (Wellander 1973, 84.)

Däremot har dagens språkvård reviderat åsikterna om vad som är felaktigt (eller löjligt). En stavning som anpassats till svenska förhållanden rekommenderas oftast framför en regelrätt främmande stavning. Frågor till språknämnden om främmande ords stavning är ganska vanliga. De visar att Wellanders uppfattning att de främmande orden förorsakar problem fortfarande är giltig. Det är inte språkvårdens mål att man skall göra oss av med de främmande orden för att ersätta dem med inhemska motsvarigheter. De innebär nämligen många gånger en vinst för ett språk, förutsatt att man kan använda dem på ett smidigt sätt. Men de måste smälta in i språket på samma sätt som de äldre lånorden gjort - de som i dag utgör en omistlig del av språkets ordskatt.

Wellanders åsikt att den korrekta, dvs. främmande, stavningen skall ha företräde gäller emellertid i vissa fall, nämligen i fråga om citatord. Wellander avråder heller inte från bruket av dem. Han menar nämligen att de behövs i skildringar av andra folks liv och knappast kan göra någon skada i sin begränsade omfattning. Men om de begrepp som orden står för skulle bli aktuella i språket, då måste man ta ställning till vad man skall göra med citatord. Ett citatords stavning är i själva verket en fråga om ett främmande språks regler. (Wellander 1973, 79-80; Clausén 1983, 18-21.)

Stavningsproblem gäller många gånger användningen av enskilda bokstäver, eller bokstäver som inte är genuina i svenskan, t.ex. *q* och *w*. Ett stort antal frågor gäller bokstaven *c* med uttalet *k* i ett främmande ord. Skall *c* behållas i svenskan eller bytas ut mot *k*? Språknämnden rekommenderar *k* i ord som ej har karaktären av citatord och som förekommer i allmänspråket, t.ex. *klips*. Men om det främmande ordet förutom *c*-skrivningen också i övrigt har en osvensk karaktär, behålls *c* gärna, t.ex. *popcorn*, men alternativt med stavningen *k*. Och vanligast är att bokstaven *c* som tecken för *k*-ljud bibehålls i början, såsom i orden *cancer*, *cape* och *cup*. Bokstaven *w* bibehålls men får *v*-uttal; *sandwich*, *WC*. Men t.ex. i *windsurfing* ersätts *w* med *v*, och man kan också gå vidare och ersätta suffixet *-ing* på samma sätt som i t.ex. *mobbning* av engelskans *mobbing*. En anpassad och förenklad stavning kan rekommenderas när uttalet inte lägger hinder i vägen, t.ex. det redan etablerade *sprej* av engelskans *spray*. (Clausén 1983, 20-21.)

Enligt Edlund & Hene (1992, 104-105) kan ett lån följa någon eller flera av följande banor:

- a) Det introducerade uttalet och/eller stavningen bibehålls,
t.ex. i ordet *lockout*
- b) Uttalet/stavningen anpassas till det låntagande språket,
t.ex. *strike* har blivit *strejk*
- c) Uttalet/stavningen fjärras från det låntagande språket
i riktning tillbaka mot det långivande språket
t.ex. <*juice*> <*jos*> <*juice*>

Om ett stort antal ord gäller att deras stavning tillfredsställer både engelskt och svenskt uttal. Oförändrad stavning men svenskt ljudvärde har bokstaven *a* i *back* och *bag*; *o* i *slogan* och *u* i *lunch* och *puck*. *Ch* bibehålls men har växlande ljudvärde; *tj*-ljud i *check* och *chartra*, *sj*-ljud i *lunch*. *Sh* kvarstår som tecken för *sj*-ljud i alla nyare lånord; *shorts*, *finish*. Vissa konsonanter dubbelskrivs efter kort vokal; *jobb*, *klubb*, *grogg*, *motell*. Bland viktiga anpassningar av stavningen till uttalet kan nämnas bortfall av slut *-e*, t.ex. i *cyklon* och att *-oo* blir *-o* t.ex. i *pol*. (Bergman 1962, 41-42.)

Enligt Ljung (1988, 146) finns det numera ett starkt motstånd mot försvenskade former då det gäller stavningen. Det visar sig att de försvenskade formerna har ett annat stilvärde än de ord som behållit den engelska stavningen. T.ex. uppfattas *lajn*, *fejs* och *smajl* i stället för *line*, *face* och *smile* som slarvigt och slangbetonat. Fördelen med försvenskad stavning är att den inte förorsakar de uttalsproblem som den engelska skriftbilden skapar, men frågan är i vad mån försvenskade stavningar verkligen underlättar tillvaron för dem som inte har haft förmånen av undervisning i engelska. Det är lättare att slå upp ord med originalstavningen i ett engelsk-svenskt lexikon, än att leta efter former som *lajn* och *pejsa* i en svensk ordbok som av principiella skäl kanske valt att utesluta ordet det gäller.

Då det gäller stavningen visar sig inflytandet från engelskan även på ett mer indirekt sätt. Att anpassa sig till den internationella marknaden har t.ex. flera svenska företag rensat ut *å*, *ä* och *ö* ur sina namn; *Skånska* har blivit *Skanska* osv. Enligt Ljung (1988, 146) är denna ängsliga anpasslighet ett oskick som i görligaste mån bör bekämpas, och det vore mera lönande att behålla den särprägel som ligger i den svenska stavningen även på den internationella marknaden.

Stavningen av främmande ord i svenskan kan kontrolleras i SAOL, men det är nödvändigt att påminna här att ordlistan naturligtvis inte innehåller alla främmande ord, speciellt inte de nyaste, och inte heller överensstämmer stavningen alltid med den språkvården vill rekommendera i första hand. Uteblivet belägg i SAOL betyder dock inte att ordet inte har varit i bruk vid denna tidpunkt. Det finns alltid en stor mängd ord som tillhör ordförrådets periferi och aldrig fångas upp i någon ordbok eller ordlista. Detta gäller först och främst sådana främmande ord som ofta bedöms vara av tillfällig karaktär i språket. Men det finns även ord som funnits länge i svenskan utan att de någonsin har registrerats. Det är ofta svårt att avgöra om eller hur länge sådana lånord

kommer att finnas kvar i språket.

3.4.4 Betydelse

Till de yttre olägenheterna med de främmande orden, dvs. i fråga om stavning, uttal och böjning, kommer också de inre, problemen med ordens betydelse. Det största problemet är att orden och uttrycken inte förstås av andra än de trängre fackkretsen. T.ex. är det inom databranschen ibland helt omöjligt att förstå texter om man inte är expert på datorer. Hur många förstår t.ex. följande text: "*OBS! Användare kan inte logga in till fileservern när UPS enheten förser fileservern med ström. Tilläggas bör att NetWare inte visar UPS meddelande till arbetsstationer i graphics mode.*"? Med den här typen av instruktioner blir nog många användare orolig för att han skall göra fel och själv fördärva sitt material. Med en blandning av svenska och engelska ord blir det ofta rörigt: "*Vill man verka all right i city och få bra feedback måste man ha cool look och behärska small talk*". (se Språkvård 2:1991; 3:1996.)

Wellander pekar på att de främmande orden ofta är oprecisa och lämpligen skulle kunna ersättas med svenska ord med en exakt, avgränsad betydelse. Wellander menar att det är viktigt att inte låta sig förledas att använda ett främmande ord, kanske modebetonat, när man har många väldefinierade svenska ord att välja mellan, eller man bör hellre bilda ett nytt ord än att använda ett främmande. (Wellander 1973, 85-86; Clausén 1983, 24.)

Främmande ord kan ofta ha ett visst snobbvärde i vardagsspråket, t.ex. inom modevärlden och bland reklamfolk och deras kunder, och mycket av det främmande stannar kvar där för att förgylla varor och locka till köp. När man ser på allmänspråkets förråd och nytillskott av främmande ord finner man att många ord inte bara är besvärliga att stava och böja utan också har en så pass diffus betydelse att de lämpligen bör ersättas med enklare svenska, t.ex. *betalning* är enklare än *pay-off* och *faktinsamling* klarare än *research*. De främmande orden har här inget ytterligare att ge än de svenska motsvarigheterna. Många andra och av denna typ skulle mycket väl kunna tas bort ur allmänspråket utan att det därför blir fattigare på uttryckssätt. Men de främmande inslag i ett språk kan vara praktiska och även nödvändiga då språket saknar ett ord. Till exempel ordet *romans* kan säkert tänkas vara ett praktiskt ord, då det nuförtiden betyder

kärlekshistoria, utöver en sång eller ett diktslag. Vidare betyder t.ex. *konsistent* numera ofta detsamma som *konsekvent*. Detta beror självklart på engelskan. Men det är väl ingen katastrof, ty svenskan har mängder av ord med flera betydelser. Ett språk blir nog aldrig fattigare av synonymer. Samma sak gäller syntaktiska lån, man kan till exempel utan tvivel ordagrant översätta ett engelskt uttryck som *live up to* eller *it's up to you* till svenskans *leva upp till* eller *det är upp till dig*. Nuförtiden godkänns sådana översättningar lättare. (Clausén 1983, 24; Ljung 1988, 72.)

Osäkerheten om ett främmande ords betydelse eller nyanser och svårigheterna att stava och böja det kan medverka till att språkbrukaren söker finna ett lämpligt ersättningsord. I många fall kan språkvården då hjälpa till med att översätta det främmande ordet med ett lämpligt svenskt ord eller bilda ett nytt svenskt ord utan att exakt följa den främmande ordbildningen. Man har t.ex. från svensk sida i samarbete med de danska och norska nämnderna föreslagit att i stället för *brainstorming* bör redan existerande *idémöte* användas, liksom *after market* (om försäljning av biltillbehör m.m.) kan ersättas med det etablerade *eftermarknad*. *Feature-journalistik* kan lämpligen kallas *bakgrundsjournalistik*, och termen *off shore* bör ersättas med *till havs*. (Clausén 1983, 24-25.)

Wellanders uppmaning att skriva svenska, dvs. att undvika främmande ord av det skälet att de är besvärliga att stava, uttala och böja, känns inte så angelägen då man i allt större omfattning arbetar på att ändra orden så att de skall passa in i det svenska språksystemet. Många ord av främmande ursprung har också blivit så hemmastadda och välanpassade att man knappast betraktar dem som främmande i ordets egentliga bemärkelse. De är på väg att införlivas med svenskans användbara lånord, ord som innebär en vinst för de svenska ordförråd. Wellanders råd är inte heller realistiskt nu när man behöver allt fler ord för att täcka nya begrepp och samtidigt har lånord som står till vårt förfogande, i synnerhet angloamerikanska som blivit lättillgängliga genom massmedierna. Främmande ord som är svårbegripliga passar däremot illa in i det svenska språket hur smidiga de än är i uttal, stavning och böjning. De bör helst förvisas ur svenskan, i synnerhet när det finns fullgoda ersättningar. (Clausén 1983, 25.)

Det är inte fel att låna från andra språk. Så har skett sedan urminnes tider. Vi har ingen anledning att vägra att t.ex. *CD* (efter engelskans *compact disc*) är en lämplig uttryck för en ny typ av

grammofonskiva, men däremot finns det en massa onödiga uttryck som man lånar från engelskan. Varför t.ex. ersätta *mode* med *fashion*, eller *hårbalsam* med *conditioner*? Felet är alltså inte att man lånar, utan då man lånar det främmande så okritiskt. Ibland kan man lätt få ett intryck av att de "svengelska ordmonstren" florerar redan lite varstans i samhället. Och det handlar inte längre enbart om specialtermer inom sport, ekonomi och teknik. Som vi mycket väl känner till, har engelskan under de senaste decennierna befast sin ställning som en källa till ett stort antal "svenska" ord i alla sammanhang. Man kan ju tänka att detta bara är naturligt och en rätt så harmlös process; svenskan har ju genom tiderna tagit intryck av främmande länder och språk. Svenska språket har lånat in ord och uttryck från franskan, tyskan, men för närvarande är det väl främst engelskan som utgör källan för nya uttryck inom livets alla områden: i idrott, teknik, ekonomi, politik m.m. Engelska ord och ordvändningar strömmar in i allt större antal och allt snabbare takt.

3.5 Grunder till engelska lån

3.5.1 Orsaker till inlåning och spridning

Men varför är det just från engelskan man lånar ord och uttryck till svenskan idag? Under vårt sekel, och i ökad utsträckning efter andra världskriget har engelskan utövat ett starkt intryck på svenskan. Detta är naturligt, eftersom språket följer kulturströmmen och USA är den allt dominerande stormakten, framför allt i vår del av världen, politiskt, ekonomiskt och kulturellt. Orsaken till att just engelskan har fått en världsomfattande spridning är utomspråklig. Utvecklingen av det brittiska imperiet och överförandet av den politiska, ekonomiska och teknisk-vetenskapliga dominansen från Storbritannien till USA är de största orsakerna till engelskans dominans idag i hela världen. (Ljung 1988, 36.)

1962 beräknades det att engelskan talades av 250 miljoner som första språk och av 100 miljoner som andra språk. 1975 hade det totala antalet stigit till 700 miljoner. Idag är siffran betydligt högre, antalet förstaspråksanvändare och andraspråksanvändare har stigit betydligt. De engelsktalande utgör dock endast 15-20 % av jordens befolkning, och de som har engelskan som modersmål utgör inte ens 10 % av världsbefolkningen. Men trots detta har dessa 10 % lyckats

att exportera sitt språk och även sin kultur till de flesta andra länder. Och språk påverkar andra språk förstås då de råkar i kontakt. Om det andra språket är stort och det andra litet, blir påverkan då normalt mycket ensidig. Det lilla språket är då "mottagarspråket". Svenskan har nästan alltid varit mottagarspråk och mycket sällan givarspråk. (Ljung 1988, 20,38-40.)

Enligt Lars Melin (Språkvård 1987, nr 3), docent vid Stockholms Universitet, finns det grovt sett två uppgifter för främmande ord: å ena sidan fyller de luckor i det svenska ordförrådet och å andra sidan kan de ha en emotiv laddning som motsvarande svenska ord saknar. Språket ska inte bara vara idiomatiskt och naturligt; det ska också vara begripligt och nutida. Det måste väl framför allt innebära att ålderdomliga och svårförståeliga ord får vika för moderna och lättillgängliga med samma betydelse. Den vanligaste orsaken till att man inlånar främmande ord, fraser osv. är troligen att kommunikationsspråket inte har något ord för det som sändaren vill uttrycka. Beteckningen kan saknas helt eller de redan existerande orden anses olämpliga. (Edlund & Hene 1992, 71.) I detta avsnitt tar jag upp de vanligaste orsakerna till inlåning och spridning.

Nya företeelser som behöver betecknas kan t.ex. vara seder och bruk som är typiska eller specifika för en annan kultur. I en sådan här situation är det naturligt att använda lån, t.ex. *djungel*. Utländska varor och aktiviteter som införs i landet behöver ofta en beteckning, t.ex. *jeans* och *jazza*. Vidare kan det också röra sig om utländska idéer och föreställningar som behöver betecknas, t.ex. *livskvalitet* (efter *quality of life*). Ordet introducerades 1971 i en artikel i Svenska Dagbladet och man började genast använda ordet i svensk samhällsdebatt. Den stora spridningen berodde mycket på att man hade ett behov att ge uttryck för ett nytt mer icke-materiellt livsideal. (Edlund & Hene 1992, 72.)

Ibland kan några personer, speciellt flerspråkiga, ha behov att differentiera betydelser. T.ex. betyder ordet *smart* i svenskan ungefär detsamma som ordet *skicklig*, men kanske inte på ett helt acceptabelt sätt. Man har alltså haft behov att differentiera ordet, eftersom betydelsen yansen har saknats hos andra närliggande adjektiv. Då man vill *uttrycka sig neutralt* kan det uppstå behov av ett alternativ som inte uttrycker någon värdering. Speciellt inom olika fackområden sprids termer ofta till andra varieteter utan att förlora sin innebörd men kan ändå bli olämpliga. Som ett exempel kan nämnas ordet *kräfta*, som tidigare har använts för beteckningen på den sjukdom som nu benämns *cancer*. Man har börjat använda ordet *cancer*, eftersom ordet *kräfta*

möjligen har ansetts dåligt och felaktigt för att syfta på sjukdomen. Ett vanligt syfte med lån är att ge autenticitet och skapa vissa associationer om främmande miljöer. T.ex. har ordet *beach* introducerats för att ge en upplevelse av långsträckta stränder, ett blått hav, palmer osv. Lån är ett sätt att skapa miljöfärg: "*Dina skor, man! Bara svenska people brukar woodenshoes.*" Översättningslånet *woodenshoes* används i Australien av invandrade svenskar som tillverkar och säljer denna produkt. (Edlund & Hene 1992, 74,76-81.)

Ett vanligt syfte med lån är behovet av språklig variation. Variationsbehovet kan vara särskilt stort i stereotyp utformade texter såsom i sportreferat: "*Eric Cantona kan konsten att fabricera mål. Han scorade mot Liverpool två gånger.*" Behovet att förkorta ord är ett mycket vanligt skäl till att låna ord. Behovet är särskilt stort i annonser och i tidningsrubriker, ty man skall säga mycket på litet utrymme. Ett typexempel på förkortning är ordet *hifi* (high fidelity). Vidare kan sändaren genom sitt språkbruk signalera vilken social eller regional grupp han/hon tillhör - eller till vilken grupp han/hon önskar höra. Markering av identitet och grupptillhörighet kan vara en viktig faktor vid introduktionen och spridningen av lån. En användbar strategi kan då vara lån från ett språk med hög prestige i det aktuella sammanhanget. Ett exempel är introduktionen av en mängd engelska lån som kan fungera bland ungdomar som gruppmarkörer och samtidigt exkludera medelåldringar och andra; *shopliftning* (butiksnatteri), *snö* (kokain), *trip* (narkotikaberausning). Med dessa ord vill man oftast dölja samtalsämnet för utomstående. På längre sikt kan dock inneord och slangord bli accepterade och etablerade i det allmänna språkbruket, t.ex. *hippie* och *yuppie*. (Edlund & Hene 1992, 83-88; Ljung 1988, 170.)

3.5.2 Spridning och etablering

Språket har flera möjligheter att ta emot nya benämningar för nya företeelser. Dels kan det ta in det främmande ordet mer eller mindre i dess ursprungliga form eller mer eller mindre anpassat till det egna stavnings- och böjningssystemet, dels kan det översätta det främmande ordets betydelse med hjälp av inhemsk språkods. Och när ett ord har introducerats, är spridningen beroende på språkbrukaren. Vilken typ av lån introducerats och vilken funktion ordet kan fylla har stor betydelse för spridningen. Särskilt gynnsamt är det för ord som betecknar nya företeelser. Av stor betydelse för spridningen är även språkens prestige och språklojaliteten. Lån från ett språk

som har hög prestige har alltid lätt att spridas. Introduktörens status är alltid gynnsamt för spridningen. Sådana personer som anses på något sätt betydelsefulla i samhället och som refereras och citeras i massmedierna har goda chanser att få stor spridning för sina nya ord. För den omedelbara spridningens omfattning är själva introduktionssituationen och mediet avgörande. (Edlund & Hene 1992, 99-101.)

Att ett ord har fått en viss spridning är inte alltid en tillräcklig förutsättning för att det skall bli etablerat. För detta krävs också att ordet även i fortsättningen kan fylla vissa behov och att det används relativt ofta i språkgemenskapen. Etableringen underlättas och påskyndas om lånen kan ansluta sig till mönster som redan finns. Det kan t.ex. gälla fonotaktiska mönster hos redan existerande ord; t.ex. ansluter sig *yuppie* till det på 1970-talet introducerade *hippie*, men också morfologiska och lexikala mönster, t.ex. *show off* som ansluter sig till det tidigare lånet *show business* och andra ordbildningar med *show*. Av mycket central betydelse för spridningen är också bekvämligheten, dvs. man anpassar sig till omgivningens språkbruk, vare sig det gäller språkbruket i ens närmaste omgivning eller det som förmedlas av massmedierna. (Edlund & Hene 1992, 99-101.)

3.5.3 Attityder till engelska lån

Debatten om svengelskan, dvs. engelskans inflytande på svenskan, har pågått en längre tid. På sistone har man allt oftare talat om hotet från väster, främst Amerika, mot det svenska språket. Oftast uttrycks en rädsla för svenska språkets utarmning på grund av en alltför stor import av engelska lånord. Vad består detta hot i? Ofta citeras avskräckande exempel på engelska ord som lanseras i svenskan utan någon som helst anpassning till svensk stavning eller böjning. Det är naturligt att oanpassade lånord väcker mest uppmärksamhet och orsakar ibland irritation bland språkbrukare. Debatten om utländska (på sistone speciellt om engelska) ord i svenskan har under lång tid pendlat mellan purism och tolerans.

I Språkvård (1987, nr 3) publiceras två inlägg med helt skilda synsätt. I det första försvarar docent Lars Melin, Stocholms universitet, de engelska lånen, som behövs enligt honom därför att "svenskan är mer hemvävt provinsialistisk relativt engelskan som är mer world wide". I den andra

artikeln argumenterar Bernt Olsson, adjunkt i svenska i Malmköping, mot "den kommersiella och utslätade världsomspännande masskultur, som hotar att kväva alla äkta och spontant framvuxna kulturformer".

Enligt Melin bör det svenska ordförrådet växa i takt med innovationerna inom teknik, administration, sport, underhållning etc., och i den mån innovationerna kommer från väst blir det engelska ord. Melin ger några exempel. Om t.ex. *teaser* och *desktop publishing* vore svenska uppfinningar skulle man förmodligen ha svenska uttryck för dem, t.ex. *joker* och *tryckare*. Men eftersom de inte är svenska skulle det enligt Melin vara svårt att lansera dessa förslag och få människor att begripa att man med *joker* menar *teaser* och med *tryckare* *desktop publishing*. Men han menar inte att det är alltid motiverat att låna in främmande ord för begrepp som redan är väl täckta av svenska ord. Det finns t.ex. ingen anledning att använda ordet *font* i stället för *typsnitt*. Vidare ska man göra goda översättningar, t.ex. *bläckstråleskrivare är en bra översättning för inkjet writer*. Melin konstaterar att det är ganska få fall där ord importeras i onödan, och att svenska är tråkigt, fantasilöst, lite gammaldags, medan engelskan är catchy, hot stuff eller on line. Engelska har alltså ett prestigevärde som leder till flitig användning av engelska ord i sammanhang där man är angelägen om en viss emotiv effekt. (Melin 1987, 24-26.)

Av en annan åsikt är Bernt Olsson. Han skriver att svengelska är ingens modersmål utan i första hand ett språkligt beteende som vissa svenskar lagt sig till med för att imponera på andra svenskar. Han fortsätter att Sverige är en prick på världskartan och att det är just därför man ska försöka se till att svenskan också fortsättningsvis är ett kulturspråk bland andra, något som inte är självklart för alla. Han är rädd att dialekterna dör, att de har för lågt anseende. Svenska duger inte längre i samhället, och därför kommer svengelskan i stället. Och när en nödortfikt inlär engelska har blivit var mans egendom (så att de flesta vet vad fräck *sweatshirt* i storlek *small* är) måste man som i forna dagar börja larva sig med franska för att höja sig socialt över andra. Men han antar att de flesta ändå vill ha ett rättfram språk som går att begripa och stava, och att det ska det svenska folket kunna unna sig. Språket ändrar sig inte självt, utan det är enligt Olsson vissa inflytelserika människor som ändrar det, och andra får finna sig nyheterna och försöka hänga med så gott det går, ibland under livliga protester. Nya faktiska behov ska man inte resonera bort, och osjälvisk omtanke kan vara drivkraft i utvecklingen, men snobberi, undfallenhet, social konkurrens och slöhet ska inte vara förändringarnas jordmån. Man måste

värdera förändringarna, och enligt Olsson har en aktiv språkvård en viktig uppgift i det här avseendet. (Olsson 1987, 26-28.)

Språkbrukarnas attityder och känslomässiga reaktioner kommer ofta till uttryck både i privata och mer offentliga sammanhang, t.ex. på insändarsidorna och via massmediernas språkspalter. Man kan urskilja klara argument för och mot engelskans inflytande. Först och främst tänker man att engelska lån underlättar inläringen av engelskan, men samtidigt försvårar de tillägnet av det kulturarv som förmedlas av den äldre litteraturen. Vidare minskar lånen avståndet mellan olika språk och kulturer, men däremot ökar de avståndet mellan olika generationer och sociala grupper. Engelska lån berikar förstås svenskan med sina nya uttryckningsmöjligheter, men också utarmar och försvagar svenska språket. Både i för- och motargumenten betonas alltså samma aspekter av språket men ur helt skilda perspektiv. Förargumenten betonar ett interkulturellt perspektiv och främmande ord ses som en resurs för språket, medan motargumenten speglar ett inomkulturellt perspektiv och de främmande ord ses som en fara för språket. (Edlund & Hene 1992, 123-124.)

Det finns också skillnader i attityder mellan olika grupper. Skillnader mellan olika åldersgrupper i accepterandet av engelska lån framkommer i en undersökning som gjordes 1981 (se Ljung 1988). Undersökningen omfattar 1862 personer, som har fått ta ställning till ett antal meningar med olika typer av engelska lån och ange om de själva skulle använda dem. Det bör betonas att meningarna gavs i skrift. De yngsta åldersgrupperna (15-34 år) visade en klart större benägenhet än äldre att acceptera engelska lån. Den yngre åldersgruppens kunskaper i engelska gör att de lättare förstår orden, och även engelskans prestige bland yngre har säkert spelat in. Undersökningen visar vidare att också andra sociala faktorer än ålder kan vara av stor betydelse. Mest positiva till lånen är tonåringar, arbetare och personer utan utbildning. Den mest negativa person till lån är en universitetsutbildad, äldre tjänsteman.

Fördelningen mellan de unga och gamla besvarar kanske frågan om framtiden för de engelska lånen. De som nu är unga tar troligen med sig sin entusiasm även in i medelåldern och ålderdomen. Detta är dock inte säkert, för tonåringarna är mera känsliga för kamratpåverkan än för de officiella normer i samhället. Och ju äldre de blir, desto mera känsliga blir de för normerna. Det är alltså troligt att de som idag gärna brukar engelska lån, senare kommer att

få en mera konservativ inställning. (Ljung 1988, 130.) Man kan enligt Bergman (1968, 209) med rätta påstå att inställningen till engelska och andra lån bland den stora allmänheten har blivit mera accepterande än tidigare.

3.6 Inverkan av engelska lån på svenska språket

Om den avsvenskingsprocess som nu grasserar får hålla på ohejdad, så kommer vårt språk snart att bli ett lapptäcke med många fula och meningslösa inslag. (Vilhelm de Geer 1962).

Liknande uttalanden om de främmande språkens inflytande på svenskan kan man finna då och då, idag säkert ännu oftare än på de gångna årtiondena, och på sistone ännu mer om hotet från vänster. Debatten om engelskans inflytande är alltså inte ny. Med varierande styrka har den pågått under århundraden. Både den angloamerikanska kulturen och språket dominerar och påverkar den svenska kulturen och språket. Dess samhörighetskänslor, prestigevärde och positiva laddningar är faktorer till att inlåningen ökar. Men man får ofta även höra talas om rädslan för det svenska språkets utarmning på grund av den starka importen av engelska ord och uttryck och att svenskan är på väg att bli någon slags halvengelska. Att det kan kännas så är det inte konstigt med tanke på den kraftiga utvecklingen inom framför allt teknik, media och reklam. Alla dessa tre områden påverkas kraftigt av engelskan och lånar flitigt engelska ord och uttryck, liksom sport, nöje och även ungdomsspråk. Hotet består ofta av ord som lånats in från engelskan utan att anpassas till det svenska språksystemet vare sig i stavning eller böjning, vilket ofta är fallet speciellt i reklamens värld. I dessa sammanhang förekommer både ord och meningar på engelska och ofta har de dessutom en central placering. Just därför är de lätta att upptäcka och därför kan det ibland tyckas att svenskan vimlar av engelskan. (Jämtelid 1996,1; Westman 1986, 30.)

Det är redan klart att engelska och amerikanska ord och uttryck kryper in i det svenska språket, biter sig fast och gör sig hemmastadda där. Men vilka områden påverkas lättast? Anses engelskan som inkräktare eller befriare? När man talar om förändringar i utbredningen av ett språk brukar man ange förändringar i den geografiska, dvs. horisontella utbredningar. Men det är även lämpligt att tala om en vertikal dimension som består av språkbruket i olika situationer

(miljöer), olika språkbruknischer. Bengt Sigurd (se Språkvård 1986, nr 1) har gjort en lista över språknischer ordande efter hur lätt de låter sig påverkas av ett främmande språk:

vetenskap teknik affärsliv undervisning förvaltning riter familj
 -----svårare att påverka----->

Figur 1 Språknischer som påverkas av ett främmande språk

Man har ofta antytt att det engelsk-amerikanska datorspråket hotar hela det svenska språket. Datorområdet är centralt i det moderna informationssamhället. Det är uppenbart att datorområdet tillhör den ytliga teknikbranschen. Genom att datorerna påverkar vetenskap och forskning hör deras språk även till nischen vetenskap, som har alltid dominerats av främmande språk: latin, franska, tyska och nuförtiden nästan enbart engelska. Tekniken importerar nya apparater och metoder, därmed nya ord. Och i själva verket tränger datorerna också in i affärslivet, då affärsmän är i kontakt med utlänningar och deras språk, handlar med utländska varor och då tar man lätt intryck av de länder man importerar från och exporterar till. Undervisningen bedrevs förr i tiden på latin, men nuförtiden är det engelska läroböcker som dominerar den högre utbildningen. Förvaltning och administration formulerar lagar och förordningar i ett juridiskt språk som ofta är konservativt. Nya ord skapas främst av ärvt språkgoods. Riter, lekar och stamsånger tar mycket få intryck av nyheter, då de traderar gamla känslor och berättelser i en ålderdomlig språkdräkt. Språket i hemmet kan nog betraktas som ett språks kärnområde, där ett främmande språk påverkar minst. (Sigurd 1986, 14-15.)

Naturligtvis kan man diskutera ordningen mellan dessa språknischer, men enligt Bengt Sigurd är det i stort sett riktigt att de första är lättare att tränga in i ett språk, medan de sista är en sorts reservat, och när de är hotade, då hotas hela språkets existens. Och man måste räkna med ett visst utbyte av ord och nyheter inom de första nischerna, som ett resultat av utvecklingen på jorden. Nämligen om ett språk inte följer med utvecklingen genom att tillhandahålla verbala medel och anpassa sig kan det vara väl så riskabelt för dess framtid. (Sigurd 1986, 15.)

Många oroar sig för hur det skall gå med svenskan och pekar gärna ut tecken på dess förfall. En hel del av kritiken är mera emotionell än saklig och baserar på tanken att tidigare stadier av svenska språket är "renare" än dagens. För en del är det det engelska inflytandet som orsakar

bekymmer; engelskan flödar in och svenskan riskerar att utvecklas till ett blandspråk.

Hur skall då svenska språket se ut för att kritikerna skall bli nöjda? En möjlig målsättning som man kan tänka sig, men som säkert inte accepteras av många, skulle vara att "befria" svenskan från allt utländskt inflytande. Tanken är förstås fullständigt orealistisk. En annan målsättning skulle vara att man accepterar allt lånegods som hittills kommit in, men lånar inte i fortsättningen fler utländska ord. Denna tanke är lika omöjlig som den förra, eftersom då skulle man vara tvungen att isolera landet från yttervärlden och kunna fullständigt styra medborgarnas språkbruk. Den tredje möjligheten är att man försöker hålla inlåningen under rimlig kontroll. Detta förutsätter att språkvårdarna har en konsekvent uppsättning principer för hur det utländska språkgodset tas emot och anpassas till svenskan. (Ljung 1988, 136-137.)

Enligt Ljung (1988, 142) är det knappast realistiskt att utpeka att engelskan skulle utgöra ett hot mot svenskan. Direkta engelska lån är för få i de allmänt hållna texterna och kan knappast sägas utgöra ett allvarligt hinder för förståelsen av dessa texter, tack vare utbredda kunskaper i engelska. Dessutom är lånen koncentrerade till ämnesområden som populärmusik och vetenskapliga texter. I veckotidningar och dagspress förekommer betydligt färre engelska lån.

Engelskan har alltså utövat ett starkt inflytande på svenskans ordförråd under det senaste århundradet, men det går knappast att tala om det "svenska språkets engelska sjuka" enligt Ljung. Trots ett oräkneligt antal engelska lån och en mängd lån från andra språk, består svenskan. Även om språkbrukarna vet detta uppfattas engelskan av många som ett hot mot svenskans existens. Denna uppfattning har sin grund i vetenskapen om att språk kan försvinna under tidernas lopp. Men detta sker bara om språket inte förs vidare till nästa generationer eller språkets talare helt enkelt dör ut. Att svenskan ses som ett hotat språk kan bero på att svenskan är ett rätt så litet språk i förhållande till världsspråket engelska. Ytterligare kan man påstå att engelskan jämt emot svenskan representerar en dominerande kultur och har mycket hög prestige i Sverige. Men av stor vikt är att svenskan är ett officiellt språk och dessutom ett majoritetsspråk inom en nation. Engelskan har ingen officiell funktion i Sverige, hur utbredd det än är. Engelskan lärs i allmänhet som ett främmande språk. Det är alltså inte alls troligt under de nuvarande politiska förhållandena att engelskans språkliga inflytande på svenskan skulle kunna bli så starkt att det leder till ett nationellt språkbyte. (Edlund & Hene 1992, 134-135.)

4 OM UNDERSÖKNINGEN AV ENGELSKA LÅN I SVENSKAN

4.1 Engelska lån i tidningar och tidskrifter

Engelskan i tidningssvenskan, är den omfattande och är den besvärlig för läsaren? Hur mycket engelska finns det i svenska tidningar? Vad för sorts ord lånar man? Jg kontaktade Jan Bard, redaktionchefen för veckotidningen *Hänt Extra* med e-mail och frågades efter hans synpunkter på engelska lån i svensk press. Enligt hans åsikt är det viktigaste när man skriver tidningssvenska att man uttrycker sig så att folk förstår vad man menar. Om det då och då smyger sig in ett och annat engelskt lånord är enligt honom inte så farligt, även om det förstås är att föredra att man använder svenska ord om det är möjligt. Att engelska ord och uttryck inlemnas i svenska språket, liksom man redan gjorde under tidigare tidsperioder med ord från tyskan och franskan, är allmänt accepterat, tycker han. Men han tillägger att det inte ska vara något självändamål att eftersträva ytterligare anglicismer. Vidare tänker han att de engelska lånen inte utgör något problem för läsarna eller journalisterna, eftersom alla svenskar, inte bara blivande journalister, får lära sig engelska från första klass i grundskolan. Han har aldrig hört att läsarna för *Hänt Extra* har beklagat redaktionen över att tidningen innehåller för mycket engelska ord.

Enligt Stig Nilsson (1986, nr 1) måste språkets möjligheter att överbrygga kunskapsklyftor nyttjas till det yttersta i ett högt specialiserat samhälle. Dagstidningarnas ansvar, liksom etermediernas, är utomordentligt stort. I den allmänna nyhets- och reportagetexten är de engelska orden inte iögonfallande många. Det är främst ord som man har använt redan under flera år och som har ganska vid spridning, t.ex. *aids, freestyle, gym, pop, disco*, osv. I fackbetonad text, i synnerhet ekonomisk, är de mycket vanligare, t.ex. *all-time-high, implimentera, insider, OTC*. Massor av engelska ord möter man som bekant också på sportsidorna, främst i förhållandevis nya grenar. I detta kapitel skall jag redovisa tidigare undersökningar av svenskt tidningspråk och försöka dra slutsatser om hur frekventa de engelska orden är i olika typer av tidningar och tidskrifter.

De undersökningar som tidigare gjorts av engelskans inflytande på svenskan är överraskande få. Man har använt dagspressen som huvudkälla, men några undersökningar har dock gjorts om inflytandet på vissa avgränsade områden såsom sportspråk och reklamspråk. Undersökningarna

skiljer sig åt med avseende på vilka typer av engelska man har undersökt, t.ex. direktlån, översättningslån och de definitioner och kriterier som använts vid avgränsningen av undersökningarna. Vanligast är att man undersöker direktlån från engelskan, men även då kan det vara problematiskt att avgöra vad som ska betraktas som lån och vilka lån undersökningen omfattar.

Svar på många frågor då det gäller engelskans inflytande på svenskan får vi genom att läsa den första större systematiska undersökningen av engelska lån i nutida svenska. Judith Ann Chrystal, skotskfödd doktorand vid Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet, har utgivit en bok som behandlar engelskan i svensk dagspress. I undersökningen visas hur engelska används i storstadstidningar, i landsortstidningar och i finlandssvenska tidningar. Undersökningen har avgränsats att gälla enbart bruket av engelska lånord i svenskt tidningspråk, och detta innebär att endast direkta lån behandlas. Olika former av översättningslån och betydelselån berörs alltså inte. (se Chrystal, 1988.)

Det framgår av Chrystals undersökning att dagspressens roll i förmedlingen av inflytandet från engelskan kan sägas vara dubbel, dvs. dels kan tidningarna vara aktiva i inlåningen, dels kan de använda lån som åtminstone i någon mån är införlivade med svenskan. Men det är värt att nämna att en stor del av det engelska språkgodset i tidningarna består av etablerade lån, som utgör 84 % av de 6800 beläggen och 41 % av de 1041 olika lånen. Tidningarna lånar alltså inte nya uttryck utan de använder lån som redan är införlivade med svenskans ordförråd. Undersökningen av hur lånen fördelar sig över de olika tidningsgrupperna visade att stortstadstidningarna använder fler lån än landsortstidningar och finlandssvenska tidningar. Förekomsten av engelska lån i svensk text visade sig vara marginell, antalet belägg uppgick till 2,5 per 1000 ord. Även om det är svårt att bedöma vilket antal lån i dagspressen kan betraktas som stort eller litet, kan man säkert konstatera att påståendet att svenskan "vimlar" av engelska lånord inte stämmer. Enligt Chrystal är en viktig funktion hos de engelska lånen i dagspressen att beteckna företeelser som inte har någon inhemsk beteckning. Vidare används engelska lån då man vill skapa lokalfärg och karakterisera personer och situationer. (Chrystal 1988, 190-194.)

Också inom ramen för EIS (se Ljung 1988, 86-101) gjordes en mindre undersökning av direkta lån i svensk press. Totalt undersöktes 466 167 ord löpande text från dagspress, datatidskrifter,

sporttidsskrifter och periodiska tidskrifter av mera allmän karaktär. Fördelningen av lånen över de olika genreerna framgår av tabell 3.

Tabell 3 Fördelningen av lånen över de fyra genreerna

Genre	Textomfång	Lånetyper	Låneinstanser	Eng. lån i % av texten
Dagst.	81 667	130	266	0,33 %
Data	49 828	219	964	1,93 %
Sport.	142 527	174	392	0,28 %
Tidskr.	192 145	216	352	0,18 %
Hela korp.	466 167	687	1974	0,43 %

Den andra kolumnen visar antalet löpande ord inom varje genre, den tredje hur många olika lånord som varje genre innehöll, den tredje antalet belägg och den fjärde den procentuella andel av varje text som utgörs av lånordinstanser. De skillnader mellan genreerna som tabell 3 visar är egentligen föga överraskande. Det ligger i sakens natur att texter som handlar om datorer och deras användning innehåller flera engelska lån än de övriga genreerna. Möjligen kan man tillägga att andelen belägg i tidskrifter är förvånansvärt låg. Det ligger nära till hands att jämföra med de datororienterade texterna, där antalet olika lånord är ungefär detsamma som i de allmänna tidskrifterna men där utnyttjandet av dessa ord är flera gånger större. Vecko- och månadstidningarna utnyttjar sina 216 lånord 352 gånger, medan datatidskrifter använder sina 219 ord hela 964 gånger. Vidare är textomfången av datatexter rätt så liten resp. tidskrifter. Den högre siffran kan förklaras med att i datortexter upprepas vissa termer många gånger. Över huvud taget är det viktigt att jämföra andelar då man jämför olika resultat och inte den absoluta frekvensen, och dessutom ska man räkna med att vanligen är det så att typ/förekomst -kvoten blir mindre när textmassan blir större.

Det kanske mest förvånansvärda resultatet i tabell 3 är att de nya engelska lånen trots allt är relativt ovanliga. För andra gången kan vi konstatera att fastän man ibland kan få intrycket att vissa texter är fulla av engelska lån, visar det sig ändå att svenskan inte "vimlar" av engelska uttryck, då det genomsnittliga inslaget inte når upp till en halv procent. Man bör jämföra resultaten med dem som redovisas av Chrystal. I hennes material var det totala antalet engelska

lån 2,5 per 1000 ord, medan Ljung finner omkring 3,3 lån per 1000 ord i dagstidningar och 4,3 lån per 1000 ord, om vi beräknar det engelska inslaget i hela tidningskorporusen Ljung använder i undersökningen. (Ljung 1985; 184.) Men klart är att engelska lån visar sig vara mindre frekventa i Chrystals material. Man skall ändå komma ihåg att Chyrstal har använt nionde upplagan av SAOL från 1950, medan Ljung använde tionde, ca 20 år nyare upplagan. Det är även möjligt att den lägre siffran i Chrystals undersökning kan förklaras av skillnaderna i de två materialens sammansättning bl.a. i fråga om vad för slags tidningar som ingår i undersökningarna. Hälften av de 48 tidningar i Chrystals undersökning är landortstidningar och finlandssvenska tidningar, och som sagts dessa två innehåller färre engelska lån än storstadstidningar. Däremot ingår i Ljungs undersökning enbart rikssvenska tidningar och av dessa 23 numren är endast 7 nummer landsortstidningar.

4.2 En översikt på engelska lån i svensk dagspress under 1990-talet

I detta avsnitt förtecknas de engelska ord och fraser som publicerats i Språkvård under åren 1990-1997. Alla "Några nyare ord i svenskan"-artiklar (som är redigerade av Lena Moberg i Språkvård) har bläddrats igenom och de engelska lånen registrerats i följande lista. Lånen uppfattas relativt nya i svenskan och de är eller har varit aktuella i svensk dagspress under 1990-talet. Anledning till att dessa ord kommit med är att de har ökat i användning eller fått förnyad aktualitet.

<i>agenda</i>	dagordning, program (eng. <i>agenda</i> i motsv. användning) (1997, nr 2)
<i>air bag</i>	krockkudde (1993, nr 2)
<i>atlet</i>	ny användning i betydelsen friidrottare (av eng. <i>athletic</i> i samma betydelse) (1996, nr 2)
<i>beigel</i>	bröd i form av små ringar som efter jäsning sjuds en kort stund i kokande vatten innan de gräddas i ugn. (av eng. <i>bagel</i> , trots ursprungligen från jiddisch <i>beigel</i>) (1997, nr2)
<i>benchmarking</i>	systematiskt identifiera framgångsfaktorer hos de bästa företagen och praktisera dem i den egna verksamheten för att uppnå bästa resultat (1994, nr 2)

- bimbo* ung och vacker men ointelligent kvinna med tvivelaktigt rykte (ursprungligen till italienskans *bambino* 'litet barn') (1996, nr 2)
- bugga* installera hemlig avlyssningsutrustning (av engelskans *bug*) (1990, nr 1)
- chatta* digital samtal i datornätet (till eng. *chat* 'prata') (1996, nr 2)
- cowboykirurg* plastkirurg utan utbildning i plastikkirurg som ändå arbetar med estetisk kirurg (jfr. eng. *cowboy* om oseriös hantverkare eller företagare utan yrkesmässig kompetens) (1993, nr 2)
- cyberspace* konstgjord verklighet, fiktiv värld, en datavärld som verkar tredimensionell (1993, nr 2)
- deska* framställa trycksaker med hjälp av desktop (1993, nr 2)
- elektronisk motorväg* benämning på det internationella datanätet, sett som en snabb och intensivt trafikerad kommunikationsled (eng. *electronic superhighway*) (1995, nr 2)
- e-post* elektronisk överföring av meddelanden mellan datoranvändare (av eng. *e-mail*) (1994, nr 2)
- flow* *flow* har man när man sysslar med någonting som får en att känna sig alldeles förbannandet bra (eng. *flow* 'flöde, tillströmning') (1994, nr 2)
- frukost-TV* TV-program som sänds på morgon (efter eng. *breakfast television*) (1993, nr 2)
- glam* en förkortning av engelskans *grey, leisure and money* dvs. *grå, fritid och pengar*; en *glammie* är en grånad, ledig och monetärt stark person i 50-60 årsåldern, kvalitetsmedveten och nyfiken på konsumtionssamhällets nyheter (1992, nr 2)
- grunge* ungdomlig musik- och klädstil, där man medvetet eftersträvar att ge ett vårdlöst och sjabbigt intryck (eng. *grungy* 'sjabbig, skitig') (1994, nr 2)
- hajp* upphaussning, det att skapa överdriven publicitet, en sorts konstruerad framgång (1997, nr 2)
- hajpa upp sig* bli överdrivet entusiastisk, bli upptänd (jfr. eng *be hyped up* 'vara upprymd, påtänd') (1997, nr 2)

<i>HDTV</i>	skarp-TV, dvs. television vars bild har hög upplösning och därför är speciellt skarp (av eng. <i>high definition TV</i>) (1992, nr 2)
<i>hipphoppkultur</i>	ungdomskultur som kännetecknas av starkt rytmiska, akrobatiska danser, en speciell tal-sång-stil "rapping" och klottrande (av eng. <i>hiphop</i>) (1990, nr 1)
<i>indie</i>	kortform av <i>Independent 'oberoende'</i> ; använd inom popmusiken för musik från små skivbolag. Med tiden har musiken kommit att ses som en särskild genre, så kallad <i>indiepop</i> , och den används nu vitt och brett utan minsta krav på något oberoende från storbolagen (1994:2)
<i>intranät</i>	internt datornät (eng. <i>Intranät</i>) (1997, nr 2)
<i>kommandoekonomi</i>	negativt värderande benämning på planekonomi (av eng. <i>command economy</i>) (1990, nr 1)
<i>komma ut ur garderoben</i>	öppet tillstå att man är homosexuell (efter eng. <i>to come out of the closet</i>) (1997, nr 2)
<i>kvalificera</i>	ny användning i betydelsen precisera (jfr. eng. <i>qualify</i>) (1993, nr 2)
<i>light</i>	benämning på lågkaloriprodukter av typen <i>Pepsi light</i> o. dyl. (1997, nr 2)
<i>mingla</i>	under angenäma former röra sig bland många människor (av eng. <i>mingle 'blanda sig</i>) (1994, nr 2)
<i>outsourcing</i>	företag och organisationer lägger ut delar av sin verksamhet på entreprenad (1992, nr 2)
<i>paintball</i>	typ av krigsspel där deltagarna skjuter på varandra med vapen, laddade med färgampuller. Även benämning på själva färgampullen. (1993, nr 2)
<i>paralympiska spel</i>	olympiska spel för handikappade (efter eng. <i>paralympics</i>) (1997, nr 2)
<i>pocketpark</i>	liten, tillfälligt anordnat park (1991, nr 1)
<i>ravekultur</i>	fester på de mest obskyra platser, utomhus som inomhus, där det dansas till tung, mestadels instrumental musik skapad på syntar och samplingsmaskiner (av eng. <i>rave</i> , slangord för <i>vild fest, hålligång</i>) (1992, nr 2)
<i>reja</i>	delta i dansfest, som ofta pågår en hel natt, med starkt rytmisk,

	entonig, elektronisk musik) (1992, nr 2)
<i>smart hus</i>	de så kallade intelligenta husen som kan själva sköta värme, ljus, vatten, men också kaffekokning och videospelning (1993, nr 2)
<i>splatterfilm</i>	film med mycket blod (av eng. <i>splatter</i> 'spruta, stänka') (1993, nr 2)
<i>stå med byxorna nere</i>	ertappas med ngt, vara oförberedd (jfr. eng. <i>catch somebody with his pants down</i>) (1990, nr 1)
<i>ståuppkomiker</i>	artist som ensam och i nära kontakt med sin publik underhåller med improviserande kvickheter och fräcka skämt (1990, nr 1)
<i>subsidiaritet</i>	principen att på central nivå behandla endast sådana frågor som inte kan avgöras på lokal nivå (eng. <i>subsidiarity</i>) (1991, nr 1)
<i>time out</i>	tillfälligt avbrott (1996, nr 2)
<i>unplugged</i>	akustiskt, utan elektrisk förstärkning (till eng. <i>unplug</i> 'ta ut stickkontakten') (1993, nr 2)
<i>Virtual Reality</i>	förkortning för VR, virtuell verklighet (1993, nr 2)
<i>webb</i>	eller <i>World Wide Web</i> eller <i>www</i> ; funktion på Internet som medger att man enkelt kan hämta sammanlänkad information i form av text, bild och ljud (1997, nr 2)
<i>webbplats</i>	hemsida (efter eng. <i>web site</i>) (1997, nr 2)
<i>wok</i>	rundbottnad stekgryta, använd speciellt vid kinesisk matlagning (av eng. <i>wok</i> , trots ursprungligen ett kinesiskt ord) (1991, nr 1)
<i>zappa</i>	bläddra, växla mellan olika TV-kanaler (av eng. <i>zap</i> i samma betydelse) (1994, nr 2)
<i>zapping</i>	möjligheten att spola förbi ointressanta avsnitt på video (eng. <i>zapping</i>) (1994, nr 2)

5 MATERIAL OCH METODER

Ett av problemen för den som vill bilda sig en uppfattning om engelskans inflytande i svenskan i nuläget är bristen på en omfattande undersökning av engelska lån på 1990-talet. Det finns en undersökning av Kristina Jämtelid (1996), *Engelska lånord förr och nu*, som är en jämförande studie av tidningsartiklar från 1965 och 1995. Hon besvarar bl.a. följande frågor: Hur ser

lånorden ut 1965 resp. 1995? Har antalet lånord ökat eller minskat under åren? Markeras lånen annorlunda? Och har lånordens funktion förändrats? De övriga nyare studierna som sist gjorts är från 1980-talet och är därför till föga hjälp för den som är intresserad av inflödet av engelska i nuläget. Därför är det ofta även svårt att definiera vad som antas som lån, eftersom många av lånen redan betraktas som svenska ord. Man kan t.ex. säga att ord som *koks* och *keps* är engelska lån, men detta hjälper ingenting då man vill undersöka dagens lånesituation.

Vidare är det inte alltid lätt att ta reda på hur mycket engelska ord som kommer in i det svenska språket. Detta sker säkert dagligen, men det är svårt att säga hur många av dessa ord som etableras i svenskan. För att få något slags mått på detta måste man kvantifiera inlåningen till exempel genom att mäta antalet lån per yttrande, per 1000 ord, såsom man har gjort i Ljungs och Chrystals undersökningar. Sådana studier kräver dock mycket tid och arbete, och det är alltid svårt att tolka resultaten av sådana undersökningar. Hur kan vi veta om det procenttal som vi räknat fram är stort eller litet? Enda sättet att besvara frågan är att jämföra resultaten med tidigare undersökningar.

Undersökningen av engelskan i svenskan är baserad på en korpus omfattande 10 nummer av veckotidningen *Hänt Extra*, som är utgivna under sommaren 1997, från den 10 juni till den 12 augusti. (En förteckning över det använda materialet finns även i litteraturförteckningen.) De tidningar som ingår i undersökningen har valts slumpvis genom att beställa tidningen, dvs. ingen typ av urvalsmetod har använts. Jan Bard, redaktionchefen för tidningen kontaktades med e-mail. Bland annat tillfrågades han uppgifter om upplagan och spridningen. *Hänt Extra* är en tidning som säljs ganska jämt över hela landet, möjligen något mer i små och medelstora städer än på ren landsbygd och i storstad. Upplagan är i genomsnitt 120 000 exemplar per vecka. Läsekretsen är till allra största delen kvinnor, spridda över alla åldersgrupper, dock med tonvikten på åldersgruppen 20-25 år. Syftet är att undersöka hur mycket engelska direkta lån det används i en sådan veckotidning som *Hänt Extra*. Just denna typ av tidning har jag valt som undersökningsmaterial av två skäl. Det ena har sin grund i syftet att belysa engelskans inflytande i en veckotidning. Tidningen i fråga behandlar inte ämnen bara från ett visst område i samhällslivet, dvs. språket innehåller inte bara fackspråkstermer, utan de ord som förekommer kan sägas ha redan ett visst fotfäste i allmänspråket. Olika stilarter och texttyper finns inte representerade. Vidare har tidningen valts med hänsyn till sin geografiska spridning. Den är inte

av lokal karaktär utan den säljs i hela landet. Tidningen utkommer en gång i veckan.

En nackdel med ett sådant här material är att det ger en ensidig bild av lånsituationen. Men huvudsyftet med undersökningen är att ge en översikt över de engelska lån som används i dagens svenska och kartlägga engelska lån i tidningspråket, dvs. hur många engelska lån som förekommer i svensk tidskrift av en viss typ i en viss textmängd, och inte ge information om hur många av dessa uttryck som den enskilda språkbrukaren förstår och själv använder. Det är alltid svårt att bedöma hur mycket engelska lån det finns i talspråket, och hur förekomsten av engelska inslag i skriftspråk förhåller sig till bruket i talspråk. Hellberg (1986) utpekar visserligen talspråket som första stadiet för nya lån, och sedan måste de passera ett antal spärrar innan de etableras i skriftspråket. Språket i tidskrifter kan anses vara representativt för allmänspråket och i viktiga avseenden för talspråket. Det avspeglar och förmedlar språkliga nyheter och kan även skapa sådana. Det skulle därför vara av stort intresse att undersöka vilken roll tidskrifter har i förmedlingen av engelska lån, dvs. i vilken utsträckning de själva deltar i inlåningen från engelskan, och hur stor del av dessa ord etableras då i svenskan. En annan intressant undersökning skulle vara en studie av normalt svenskt talspråk, dvs. ett försök att kartlägga mottagandet av de engelska lånen och då försöka bestämma hur många svenskar som kan tänka sig att använda lånen i sitt eget tal, såsom man gjorde i undersökningen EIS (Engelskan i Sverige).

Undersökningen omfattar en kartläggning av de direkta engelska lånen som förekommer i veckotidningen *Hänt Extra* under en avgränsad tidsperiod, och dess syfte är att ge en översikt över de engelska lån som används i dagens svenska. Jag har valt att undersöka all text i de 10 numren utom annonser, korsord, olika slags ordpussel och tävlingar. All text undersöks och alla de engelska direkta lån som uppträder i hela textmassan registreras i listor, som innehåller uppgifter om beläggets form och beläggställe. Beläggen har registrerats i den form de uppträder i texten samt i standardformen, dvs. i grundform i singular för substantiv, infinitiv för verb osv. T. ex. får lånen *babe*, *bebisar*, *babylycka* och *mirakelbebis* standardformen *baby*. Därtill behandlas en del av lånen i sin sammanhang, dvs. om beläggen förekommer i löpande text, bildtext, rubrik och om texten betraktas som tidningens egen produktion eller om den härstammar från en utomstående källa, t.ex. från en insändare. Vidare noteras hur lånen förekommer i artiklar, dvs. om det engelska uttrycket förklaras eller översätts i texten eller på

något sätt markeras som främmande. Även fraser, citat och uttryck i artiklar behandlas.

Eftersom all text undersöks, kan jag inte ge exakta uppgifter över antalet ord som ingår i materialet. Men för att få någon slags uppfattning om textmassan har jag räknat antalet ord per tidningssida och med hjälp av dessa uppgifter hela textmängden. Det visade sig finnas ca 20 000 ord per tidning och alltså ca 200 000 ord i hela materialet. Men man kan tänka sig att detta är en alltför grov och oexakt mätmetod. Därför gjorde jag en ytterligare räkning baserad i antalet ord på ett visst mängd av spalttext. Härtill räknades separat rubriker, bildtexter och annat typografiskt avvikande material. Enligt denna mätmetod visade det sig finnas ca 22 000 ord per tidning dvs. ungefär 220 000 löpande ord i de 10 numren. Dessa metoder är för mina syften tillräckligt exakta, eftersom min undersökning i första hand är kvalitativ, dvs. den kvantitativa delen är av sekundär betydelse. Några räkningar dock utförs dock och deras resultat jämförs med resultaten av tidigare undersökningar men exakta uppgifter kan dock inte ges och några säkra slutsatser inte dras. Undersökningen gör alltså inte anspråk på någon uttömmande inventering av det engelska språkgodset i svenskan, utan korpusen har i första hand sammanställts för att belysa bruket av engelska direkta lån i en veckotidning.

Vidare behöver vi här vissa avgränsningar och definitioner för vad som menas med "det engelska inflytandet" i undersökningen. Av praktiska skäl har endast den mest handfasta manifestationen av detta inflytande tagits med, dvs. de direkta lånen; översättningslån och konstruktionslån behandlas däremot inte. Var och en som har granskat lån, deras ålder och ursprung vet att detta är ett tidskrävande och komplicerat arbete. Att fastställa ursprungslandet för enskilda lån är ofta förknippat med många problem. Det är ibland omöjligt att med säkerhet fastställa en tidpunkt då ett lån har kommit in i svenskan, samt att fastställa lånens ursprungland då ordböckerna innehåller bara den sista förmedlaren. I min undersökning har jag i första hand använt Bo Selténs *Ny svengelsk ordbok*. Jag har valt detta verk eftersom det är utgivet under 1990-talet och undersökningen har gränsats i de relativt nya direkta lånen, alltså lån som svenskan har lånat in främst under och 90-talen. Men det bör dock påminnas att undersökningen innehåller även äldre lån, därför att syftet med arbetet inte är att fastställa exakta datum eller ursprungland för lånen, utan peka på några tendenser om dagens lånesituation, bl.a. klassificera lånorden och se på deras form och frekvens i undersökningsmaterialet. Dessutom har många "gamla" ord lånats in flera gånger och varje gång med en ny betydelse, t.ex. ordet *baby* som

betyder enligt ordlistor 'ett litet barn, spädbarn', men vilket i mitt material används med betydelsen 'en snygg man, en sexig kvinna' o.s.v.

Vidare är det nödvändigt att nämna att lån med ny stavning, t.ex. *action* eller ord med svenska avledningsändelser, t.ex. *greenerna* har registrerats. Olikheterna i stavningen tas upp ibland, särskilt då den varierar väsentligt i texten. I materialet förekommer även vissa lånord dels i försvenskad form (t.ex. *rockplejset*), dels med ursprunglig engelsk stavning och sammansättningar som är bildade av två led av vilka det ena är engelskt och det andra svenskt eller från ett annat språk, såsom till exempel följande sammansättningar: *sommarmakeup*, *partykläder*, *debut-CD* och *workout-tjejen*. Sådana här sammansättningar behandlas även om det enskilda för- eller efterledet är ett äldre lån. Som exempel på detta kan nämnas sammansättningen *gayfest*.

Betydande är även att det engelska ledet har räknats med som standardform. Detta betyder att t.ex. båda sammansättningar *skurkärningslook* och *lolitalook* får standardformen *look*. Beräkningar av antalet olika belägg i materialet är alltså baserade på antalet olika standardformer. Fraser och uttryck standardiseras dock inte utan de behandlas separat. Vidare ska man avgöra hur olika former bildade till samma ordrot behandlas, dvs. om de ska betraktas som separata lån eller som inhemska nybildningar. Sådana ord är till exempel *stress*, *srtessad*, *stressig*, *stressa*. Det är säkerligen omöjligt att få reda på vilket ord det är som först lånats in. Av praktiska skäl har jag bestämt mig att behandla dessa ord som separata. Denna metod påverkar inte antalet belägg men däremot påverkar den antalet olika lån, eftersom alla dessa olika former får standardformen *stress*.

De s.k. internationella orden kan uppväcka vissa problem, dvs. ord bildade av latinska, franska eller grekiska element, t.ex. *video*, *disco*, *aerobics* och den mycket produktiva och användbara prefixet *super-*. Man kan tänka sig att den sannolikast lånats från engelskan och att dess användning och speciellt dess utökade användning beror på engelskans inflytande. I dessa fall har jag bedömt att de har lånats från engelskan och därför har jag tagit med dem i undersökningen.

Till slut bör nämnas att egennamn, dvs. engelska personnamn, geografiska namn, engelska namn

på företag, organisationer, affärer, samt förkortningar på dessa och varunamn uteslutits. Inte heller titlar på filmer, radio- och TV-program och skivor har räknats med. Allt detta har eliminerats eftersom det alltid finns en kraftig övervikt för namn och titlar i artiklarna. Dessa visar dock klart engelskans kraftiga inflytande på svenskan, men eftersom de är ord som inte kan sägas ersätta några svenska ord eller uttryck och som ämnesmässigt begränsar sig till en tämligen smal sektor omfattande huvudsakligen filmer, musikaler, skönhetsvård och vissa tekniska branscher har de inte tagits med i undersökningen.

Det skulle ha varit av stort intresse att också undersöka utbredningen av översättningslån som t.ex. *Du är välkommen* och konstruktionslån som *största segern någonsin*. Men jag har bestämt mig att avgränsa undersökningen till de direkta lånen, eftersom de är mest iögonenfallande och därför lättast att känna igen. Vidare kan jag jämföra resultaten med Chrystals och Ljungs motsvarande undersökningar.

Det ovan sagda räcker dock inte som avgränsning. I och för sig innehåller modern svenska en hel del engelska ord och uttryck, många av dem introducerade för så länge sedan att de sedan länge uppfattats som genuina svenska ord som t.ex. *tobak, film, sex, pop, rock* osv. Därför begränsas undersökningen till de relativt färskare lånen, och enbart till de direkta lånen, då de är lättast att känna igen och deras status som lån inte är i tvivelsmål. Då det gäller undersökningen har jag gjort en skillnad mellan de olika typerna av direkta lån, dvs. de direkta lånen som kan uppträda både som ord och som fraser. Ytterligare görs en distinktion mellan assimilerade och icke-assimilerade lån. Klassificeringen av olika typer av engelska direkta lån kan sammanfattas med hjälp av följande tabell (se t.ex. Ljung 1985, 23.)

Tabell 3 Klassificering av direkta lån med belysande exempel

Ass. ordlån	Ass. fraslån	Icke-ass. ordlån	Icke-ass. fraslån
<i>testade</i>	<i>Keep smiling min vän!</i>	<i>tight</i>	<i>Have a nice day!</i>
<i>containervis</i>	<i>Don't worry mormor!</i>	<i>image</i>	<i>Just in a minute!</i>
<i>tajt</i>	<i>Sorry, men du har fel.</i>	<i>action</i>	<i>I don't think so.</i>
<i>stressa</i>		<i>city</i>	

Med assimilerade lån avses de fall där ordet har anpassats till svensk stavning, försetts med ett svenskt affix (*testade*) eller kombinerats med ett etablerat svenskt ord (*containervis*). Då det gäller fraserna bland de direkta lånen, har de betraktats som assimilerade då de används som del av ett i övrigt svenskt yttrande, som t.ex. i *sorry, men du har fel*, men som icke-assimilerade då de själva utgör yttranden, som i fallet *I don't think so*.

6 ORDKLASSFÖRDELNING AV DE DIREKTA LÅNEN I MATERIALET

6.1 Frekvens av olika ordklasser

Såsom jag tidigare har konstaterat gick jag igenom ungefär 220 000 ord löpande text från tio tidningsnummer. Sammanlagt registrerades 825 belägg för 190 olika engelska lån registrerades. I hela textkorporusens förekommer då engelska direkta lån 3,8 gånger per 1000 ord. I Ljungs material från år 1985 var det totala antalet engelska lån 4,3 per tusen ord, men i Chrystals undersökning från 1988 av deras frekvens 2,5 för varje tusen ord text. På grund av dessa uppgifter kan man dra några slutsatser om den eventuella ökningen eller minskningen av lånord under åren. Resultaten är inte direkt jämförelsebara, eftersom varje undersökning har sina egna avgränsningar och man bör därför alltid vara försiktig då man tolkar och jämför resultat av olika undersökningar.

I materialet registrerades 825 förekomster av direkta lån. Antalet lån som typer var 190 (alla dessa olika lån förklaras i bilagan). De mest frekventa lånorden i undersökningsmaterialet är i rangordning: *super* 62, *baby* 55, *fan* 29, *show* 24, *strippa* 21, *singel* 20, *party* 18, *CD* 17, *manager* 17, *trend* 15, *video* 15, *hockey* 13, *jury* 13, *okej* 13 och *pool* 13. Tillsammans svarar dessa 15 ord för 42 % av alla direkta lånen i materialet. De 825 direkta lånens fördelning enligt ordklassstillhörighet ges i tabellen nedan:

Tabell 4 Ordklassfördelning av de direkta lånen i materialet

Ordklass	f	%
Substantiv	642	77,82
Adverb	74	8,97
Adjektiv	58	7,03
Fraser och uttryck	21	2,55
Verb	17	2,06
Interjektioner	13	1,58
Totalt	825	100,00

Av tabellen framgår att de engelska lån som används i tidningarna till största delen är substantiv. Dessa utgör 78 % av beläggen i materialet. Den näst största kategorin är adverbena med sina 9 % men det bör påminnas att alla ord och uttryck med prefixet *super-* betraktas som adverb, och detta prefix verkade vara mycket produktivt i dagens svenska och det används nästan överflödigt. På tredje plats ligger adjektiven med sina 7 %. Det är något överraskande att verben visar sig utgöra enbart 2 % av lånen. Ett litet antal av det engelska språkgodset i materialet utgörs av olika slags uttryck och fraser. Till slut utgör interjektioner 1,5 % av det totala antalet. De resultat som redovisas här är egentligen inte förvånande, utan man kan jämföra dem med de tidigare undersökningar. Substantiven dominerar medan de övriga ordklasserna är relativt sällsynta.

6.2 Substantiv

Substantiv utgör den största ordklasskategorin bland de engelska lånen i materialet. Deras andel är hela 78 % av alla lånen. Den största delen av substantiven är vanliga ord i engelskan som har i svenskan samma betydelse som i engelskan såsom t.ex. orden *trend*, *CD*, *lotion*, *show*.

En stor del av substantiven förekommer i sammansättningar, t.ex. *bartender-turné*, *hiphop-hane*, *sightseeingtur* och innehåller även ett litet antal fraser och uttryck som *big deal*, *en gay pride festival* och *happy end*.

- (1) Hon tycker inte att det är någon "*big deal*". (27, s. 19)
- (2) Neil berättar att han och bandet ska spela på en stor *gay pride festival* i London. (29, s. 21)
- (3) Vi fick se döden i vitögat och uppleva *happy end* i Hades. (31, s.38)

I första fallet står uttrycket "*big deal*" i citattecken; skrivaren har velat markera det engelska språkgodset på det viset, men han antar att läsaren förstår vad uttrycket betyder eftersom det inte översätts eller förklaras på något sätt. Med "*big deal*" menas ju att något inte är av stor betydelse. Skrivaren har kanske använt uttrycket därför att svenskan inte har någon lämplig motsvarighet för "*big deal*". I den andra och den tredje frasen markeras det engelska inslaget inte alls. Skrivaren antar att läsaren vet vad som menas med *en stor gay pride festival i London* och även uttrycket *happy end* antas vara bekant för Hänt Extras läsekrets. Jag lyckades inte ta reda på vad som *en stor gay pride festival* exakt är, men uppenbarligen är det fråga om någon slags festival för homosexuella män i London. Uttrycket *happy end* har däremot en klar motsvarighet i svenskan: *ett lyckligt slut*.

Det mest produktiva substantivet visade sig vara det redan "vanliga" svenska ordet *baby* med sina åtskilliga sammansättningar (se bilaga, s. 63). Lånet är inte något nytt fenomen i svenskan och det skulle nog ha varit fönuftigt att utesluta ordet ur materialet, men eftersom det visade sig att ordet ännu idag vållar vissa problem för sina användare, dvs. skrivarna tycks känna osäkerhet med dess stavning och i synnerhet med dess böjning, bestämde jag mig att ta med även det. Av de övriga produktiva lånen bör nämnas *fan*, *show*, *party* och *hockey*, som alla är rätt så "vanliga" ord i vardagssvenskan. Några av de engelska substantiven används enbart i sammansättningar såsom *action* i *actionhjärte*, *fighter* i *tennisfighter* samt *lotion* och *body* i *bodylotion*, alltså ord som ännu inte betraktas som "vanliga" svenska ord. Dessa ord uppträdde inte en enda gång som enskilda ord. Ett skäl för det här är säkert att dessa lån är rätt så besvärliga att anpassas in i det svenska stavnings- och böjningsmönstret.

Bland de engelska avledningarna finns ett antal substantiv på *-ing* som betecknar olika typer av aktiviteter:

- (4) På en direkt fråga svarar den folkkära sångerskan att *healing* är något hon praktiserar. (25, s.21)
- (5) *Shopping* på Harrods. *Shopping* på Fortnum & Mason. (27, s. 40)
- (6) Kungen har varit där flera år under Swedish Matches *sponsring* utan att få kritik. (28, s.14)
- (7) *Sexmobbing*, skallade det från löpsedlarna medan hovet gjorde så gott de kunde för att tysta ned skrivierna. (34, s. 32)

Lånet *healing* har motsvarande uttryck i svenskan *helbräddagörelse* eller *läkning genom handpåläggning* men de kan verka ibland lite gammalmodiga, och därför använder journalisterna hellre det engelska uttrycket *healing*. Engelska verbalsubstantiv på *-ing* behåller vanligen ändelsen oförändrad som i *shopping*, *sponsring* och *mobbing*. I vissa fall försvenskas den till *-ning* som i *boxning*, men det tycks vara så att det engelska suffixet *-ing* har börjat leva ett eget liv i svenskan, en utveckling som kanske underlättas av att svenskan redan har det snarlika suffixet *-ning*. I alla förekomster används nu *-ing* och inte det svenska *-ning*. Övriga exempel på detta fenomen är *shipping*, *dating*, *catering*, *guiding*.

6.3 Adverb

Adverben utgör 9 % av lånen och är den näst största gruppen. Man bör dock komma ihåg att alla förekomster av prefixet *super-* räknas som adverb. Deras andel är 62 av de 74 adverben i materialet. Detta prefix tycks vara en av de mest använda elementen bland journalisterna i tidningar:

- (1) Ford tvingade henne att ta honom på hans mest intima kroppsdelar, han tvingade henne att gå klädd i *superkorta*, tajta kjolar. (26, s.50)
- (2) *Superkul*, pustar vinnaren Jonas efter tävlingen som avslöjar att om modellkarriären inte blir vad han tänkt sig kanske han blir polis. (28, s.52)
- (3) De tror också att Brad med sin förortsbakgrund inte riktigt platsade bland Gwyneths högintellektuella och *supersnobbiga* Hollywoodvänner. (29, s. 59)
- (4) *Supersupermodellerna* Yasmin Le Bon och Sybil Buck fick äran att träffa

- kvällens festarrangör Micael Bindefeld. (26, s.36)
- (5) Kärleksförhållandet mellan *supermodellen* Naomi Cambell, 27, och flamenco-stjärnan Joaquin Cortez, 28, knakar rejält i fogarna. (27, s.55)
- (6) Nya fylligare Mariah dök nyligen upp på en gala för amerikanska hjältar där hon mötte *superdesignern* Tommy Hilfiger. (28, s.24)
- (7) Just nu gör hon det populära "Stadkampen" med nyvunne *superpolaren* Staffan Ling. (31, s.5)

Det kan verka att prefixet *super-* kan fogas till vilket ord som helst. I materialet återfanns 18 olika avledningar med prefixet *super*. Ibland upprepas den flera gånger för att förstärka effekten såsom i punkt (1). Den största delen av dessa är dock substantivbildade sammansättningar. Då prefixet står som förled har det betydelseerna *mycket*, *överlägset*, *jätte-*. Man hade kunnat t.ex. skriva i punkt (2) *jättekul*, *väldigt kul* osv. Men som jag redan sade tycks journalisterna hellre använda den engelska motsvarigheten. De övriga adverbena i materialet är *topless*, *over there*, *tax free* och *secondhand*.

- (5) Sola *topless* gör jag bara i mina föräldrars trädgård. (25, s.5)
- (6) Victoria solade *topless* (rubrik/34)
- (7) Ska man klä upp sig på galafester "*over there*" så betyder inte "den lilla svarta" en knälång, långärmad och tätt vävd klänning... (26, s. 44)
- (8) Den typiska *tax free-karamellen* Marianne har fått en syster som är en "light"-variant som är både laktos- och sockerfri. (29, s.12)
- (9) Små trevliga *tax free-påsar* stod tryggt lutade i biograffåtöljen när vi anlände till gaten.(29, s.10)
- (10) Nu är århundradets mest spektakulära *secondhand-försäljning* ett minne blott. (28, s.17)

De övriga adverbena i materialet är *topless* och *over there*, som jag har ansett vara adverb snarare än adjektiv. Även de engelska lånen *tax free* och *secondhand* kan möjligen räknas som adverb. Eller så kan man göra bedömningen att de inlånats som led i sammansättningar, och sålunda används som substantiv. Det är dock inte helt självklart att dessa bör betraktas som adverb. Uttrycket *over there* har här betydelsen 'i USA'. *Topless/topplless* (av engelskans *topless*)

betyder 'barbröstad, utan överdel till baddräkt, kjol eller byxor'. Ordet *tax free*, som inte har någon böjning, tycks vara mycket mer populär än den svenska synonymen *skattefri*.

6.4 Adjektiv

Adjektiven utgör den tredje största gruppen av engelska direkta lån i materialet. De utgör 7 % av alla lån. Den absoluta frekvensen av de fem mest använda adjektiven i materialet är följande: *trendig* 10, *smart* 9, *tajt* 9, *matchande* 5, *cool* 3.

- (1) Nyligen syntes hon i *trendig* hippieutstyrsel på en av New Yorks allra exklusivaste butiker på Madison avenue. (29, s. 25)
- (2) Det är dessutom det enda sättet att få en fast och *tight* kropp. (29, s.49)
- (3) ...han tvingade henne att gå klädd i superkorta, *tajta kjolar* -och han försökte flera gånger släpa med henne till sitt sovrum för att ha samlag med henne. (26, s.50)
- (4) Vi har en *cool* syn på vårt giftermål, säger Jenny. (30, s.26)
- (5) Kvinnor försöker vara *coola* och rationella när de grälar med män. (30, s.47)
- (6) *Smartast*, enligt Harvard Business School i USA, är inte att anställa servicefolk för deras kunskaper. (27, s.47)
- (7) Kläderna var som vanligt fullständigt *outspaceade* och visades fram av hårtsminkade pojkar och flickor. (25, s.25)
- (8) Inramningen, scenografin är helt *outstanding*. (26, s.37)
- (9) Fargo är en "crazy" film som handlar om en kidnappning när allt går fel. (29, s.12)

Det var ntressant att märka att adjektivet *tajt* sällan användes i formen *tight* [jfr (2)]. Formen *tajt* uppträdde däremot flera gånger i texter [jfr (3)]. Bland de mest använda adjektiven hittar vi ett "vanligt" svenskt ord, nämligen ordet *trendig*. Lånet har assimilerats enligt svenskans regler, dvs. ordet har anpassats till svensk stavning, det har försetts med en svensk ändelse *-ig* istället för det motsvarande engelska *-y*, som inte uppträder en enda gång i hela materialet. Engelskans adjektivsuffix *-y* ersätts ofta i lånord av den svenska motsvarigheten *-ig*. Ibland har lånord som

slutar på *-ig* ingen engelsk förebild på *-y*. Detta gäller t. ex. ordet *flirtig*. Även om det finns motsvarande adjektiv på *-y*, är det inte säkert att de svenska formerna t.ex. ordet *trendig* har baserats på detta.

Däremot förekommer adjektivet *cool* både med och utan svensk böjning. Ordet har flera betydelser, t.ex. *jättebra*, *jättesnygg*, *lugn*, *kallblodig*. Det används ofta då skrivaren vill ge ett ungdomligt uttryck. *Cool* har i engelskan samma betydelser som i svenskan. Ett annat adjektiv som anpassats till det svenska språksystemet är ordet *smart*, som har redan länge funnits i svenskan och har betydelserna *slipad*, *slug*, *klok*, *stilig* osv. I punkt (6) hade skrivaren kunnat använda svenskans motsvarande adjektiv *klokast*. Bland de övriga adjektiven finns bl.a. *outstanding*, *crazy*. Som adjektiv uppträder lånet *crazy* i materialet alltid i oanpassad form och betyder 'galen, tokig'. *Outstanding* motsvarar i svenskan däremot 'synnerligen framstående' o.dyl. Denna klass innehåller alltså både traditionella adjektiv men även ett litet antal adjektiviskt använda perfekt particip, t.ex. ordet *outspacead*, som måste vara rätt så nytt lån, eller ett tillfälligt lån eftersom det inte finns i ordböckerna. Dessutom måste ordet vara en svensk nybildning, ty det inte förekommer i engelskan.

6.5 Fraser och uttryck

Det totala textmassan innehåller 21 fraser och uttryck som inte kan föras till någon ordklass, men eftersom dessa utgör en viktig del av de undersökta lånen har de tagits med. Ibland är bara huvudordet eller -orden inlånade från engelskan. Då är det fråga om assimilerade fraslån:

- (1) *Sex at the bar* är en helt annan företeelse. (27, s.25)
- (2) Ja, listan kan göras lång *-and they're still going strong*. (27, s. 49)
- (3) *Swing it magistern*. (30, s.9)
- (4) Den andre är kul och rolig. *Never a dull moment*, liksom. (32, s. 40)
- (5) Och jag hoppas att det minst blir ett hockeyproffs eller en "*playmate of the year*". (32, s.59)
- (6) Jodå, den gamle *not-so-silly-Billy Butt* planerar i skrivande stund sin jättecomeback. (34, s. 9)

Bland de icke-assimilerade fraslån registrerades bl.a. följande exempel:

- (8) *Lady in red!* (25, s. 25)
- (9) *Way to go, Staffan!* (26, s. 8)
- (10) *Don't change a thing!* (28, s.48)

Hela meningar på engelska är rätt så sällsynta i materialet, men inte helt ovanliga ty de svarar för 20 % av alla belägg. De är ofta grafiskt fristående från den övriga texten. Fraser och uttryck som förekommer som syntaktiskt självständiga enheter är mindre vanliga i redaktionell text, dvs. de förekommer mer i annonstexter, men de har som sagt uteslutits ur undersökningen. Majoriteten av de engelska meningarna som förekommer i artiklarna utgör oftast direkt anföring och förekommer inom ramen för den löpande texten:

- (11) *They kiss my feet*, säger hon glatt. (29, s.9)

Övriga engelska meningar i redaktionell text står mer grafiskt åtskilda från den löpande texten i artiklarna, t.ex. i huvudrubriker eller i bildtexter. Det visar att denna typ av lån inte är bara syntaktiska utan också grafiskt fristående i texterna. Vidare används engelska fraser i utropssatser och i artiklar där man intervjuar engelsktalande. Beaktansvärt är att det engelska språkgodset följs aldrig av en översättning eller av en annan form av förklaring. Dessutom omges de ibland med citattecken för att märka dem som främmande element. Men över huvud taget tycks det inte finnas någon betydande tendens att använda engelska uttryck och meningar överflödigt i texter, och de fraser som använts i materialet är inte särskilt svårbegripliga.

6.6 Verb

Verben utgör endast 2 % av de direkta lånen i materialet. Största delen av de 17 verben är bildade av sådana ord som förekommer också i andra former, t.ex. även i substantiv: *kick, kicka; shopping, shoppa; stripp, strippa*. Bland de övriga verben i gruppen kan nämnas bl.a. *sponsra, dopa, hooka, pusha, showa, strippa, trippa*. I följande några exempel på bruket av de vanligaste

verben i undersökningsmaterialet:

- (1) Men en närmare titt på kronprinsessans påsa visade att hon hade varit på Scampi och *shoppat*. (25, s.12)
- (2) Men han hade ju *kickat* boll med Nick, John, Jamie och andra kompisarna... (25, s.34)
- (3) Det är Swedish Matchs tändsticksdivision som *sponsrar*. (28, s. 14)
- (4) I TV kunde vi både se och höra hur Evander Holyfield, när han *knockat* Mike Tyson och blivit världsmästare, han tacka Gud flera gånger... (31, s.4)
- (5) Hey Emme, I *dig* you, just the way you are. (28, s.48)
- (6) Pojkig Mark *goes* solo. (33, s. 24)

Verbens anpassning till svenskan följer det vanliga mönstret för inlånade verb, dvs. de får svag böjning enligt första konjugationen. I de relativt sällsynta fall då engelska verb lånas in i svenskan, får de så gott som undantagslöst den svenska infinitivändelsen *-a*. Verb i oanpassad form förekommer enbart i fraser tillsammans med andra engelska ord. Ett enda undantag i materialet utgör frasen (6) där verbet *go* böjs enligt engelska språkregler och får således formen *goes*.

6.7 Interjektioner

Engelska interjektioner är få. De utgör endast 1,5 % av allt engelskt språk gods i materialet. Bara tre interjektioner har registrerats bland de direkta lånen: *ok*, *sorry* och *wow*, som används ofta i bildtexter. Ordet *wow* ett utrop som används som uttryck för förvåning om nyheten är god. Det märks viss vacklan hos bruket av interjektionen *ok*. Den används oftast predikativt och uppkommer i olika former:

- (1) Men *sorry*, Mikael sägs redan ha hittat kvinnan i hans liv i jazzsångerskan Stina Nordenstam. (33, s.8)
- (2) Det tyckte jag kändes helt *okej*. (32, s.5)
- (3) Jag drar nu, det är *okay*, va...? (32, s.40)
- (4) Det är *OK*, va raring? (33, s.40)

(5) *Wow!* Publiken jublade när urläckra Tina Lindström visade sig i baddräkt.
(32, s.27)

(6) *Wow!* Far och son gillade utsikten från solterassen... (33, s.5)

Den ordklassfördelning som ovan har tilläpstat är förstas inte den enda och knappast den bästa möjliga. Det finns alltid ett visst spelrum för olika uppfattningar och varje person har sina egna indelningsprinciper. Varje undersökning har sin egen ordklassindelning. Jag tyckte dock att den valda indelningen är vara lämplig och tillräcklig för denna undersökning och för mina syften.

7 DE LÅNADE ORDENS ANPASSNING TILL SVENSKAN

I detta kapitel behandlar jag morfologisk anpassning, anpassning i stavning och betydelskillnader. När det gäller lånordens ändelser, kan man ofta iakta viss vacklan mellan svensk och engelsk form. Detta gäller i synnerhet substantivens pluralsuffix. Lån som *container*, *supporter*, *controller* får antingen engelskt plural *-s* eller den svenska pluraländelsen *-ar* som i *containrar*, *gangstrar* med bortfall av *-e*. *Trick* har så kallad nollplural i fråga om kortspel, men i betydelsen *knep* förekommer också *s*-plural. *Ponny* har två pluraler: *ponnies* och *ponnyer*. Suffixet *-er* har exempelvis orden *clowner*, *fajter*, *guidar*, *shower* och *trender*. Även följande substantiv har fått en svensk pluraländelse: *greener*, *toppar*, *singlar*, *sponsorer*, *shower*, *boxar*, *jetsetare*, *swingar*, *bartendrar*.

Den största delen av de lånade substantiv som registrerats i undersökningen har pluraländelsen *-s*: *fans*, *tips*, *tricks*, *situps*, *workshops*, *babes*, *wannabeis*, *hits*, *cowboys*. Några av dessa substantiv uppträder endast i pluralform såsom *hipsters*, *slippers*, *inlines*, dvs. de är ofta ord som betecknar par. Några engelska ord tycks ibland få en dubbel pluralform, t.ex. *groupies* som får pluralformen *groupiesar*. Vidare vacklar några substantiv mellan *s*-plural och annan pluraländelse: *t-shirts*, *t-shirtar*; *babies/babes*, *bäbisar/bebisar*. Några av substantiven har ibland omskrivning som alternativ pluralform. För att undvika stavnings- och böjningsproblem infogar man ett svenskt efterled det engelska lånet då pluralform (eller bestämd form) behövs i kontexten: *singel-*

skivor (även *singlar*), *videofilmer* (jfr *videos*). Vissa av de engelska lånorden får ibland redan i singularis ett *-s* som inte finns i engelskan, t.ex. orden *keps*, *tips* och *bebis* av engelskans *cap*, *tip* och *baby*. Ordet *hippies* är av samma typ som *bebis*, men formen kan också ha påverkats av vardagliga eller slangartade personbeteckningar som *kändis* o. dyl.

Engelska agentsubstantiv på *-er*, inklusive sakbeteckningar, får inte sällan suffixet utbytt mot den svenska motsvarigheten *-are* som i *campare*. Vanligen behålls dock den engelska ändelsen som i *container*, *copywriter*, *fighter*, *sprinter*. Vidare använder svenskan suffixet *-a* i ord som betecknar det feminina könet, som t.ex. i ordet *strippa* resp. engelskans *stripper*. Ordet liknar härigenom andra feminina beteckningar som 'flicka' och 'kvinna'.

Ett problem vid inlåning av engelska substantiv är att anpassa dessa lämpligt svenskt genus, dvs. avgöra vilka ord som skall vara neutrala och kunna föregås av obestämda artikeln *ett* och vilka som skall kunna stå efter artikeln *en*. Ofta är det naturligt att behandla lånordet på samma sätt som en svensk synonym, t.ex. *keps*, som är en sorts skärmmössa blir utrum (*en keps*, *kepsen*). Valet av de främmande ordens genus beror alltså på association till svenska ord med närliggande betydelse. Men ofta är det svårt att se vad som ligger bakom valet av genus. En närmare studie av de faktorer som styr valet av genus hos engelska substantiv i undersökningsmaterial har inte gjorts. Men det visar sig att *n*-genus är oftast förekommande. Följande ord har fått *n*-genus i materialet: *hit*, *catwalk*, *jury*, *put*, *look*, *show*, *manager*, *wannabee*, *fan*, *clown*, *boss*, *lobby*, *singel*, *boom*, *jumbojet*, *date*, *gate*, *cowboy*, *pool*, *baby*, *comeback*, *airbag*, *cup*, *jackpot*, *centercourt*. Bara några få ord har fått *t*-genus såsom *party*, *place* (som får formen *plejset*), *break*, *team* och *trick*.

I undersökningsmaterialet finns en viss vacklan i skrivsättet för sammansättningar bestående av två engelska leder. I vissa fall förekommer olika varianter på samma ord med särskrivning, skrivning med bindestreck och sammanskrivning: *make up*, *make-up* och *makeup*. Denna vacklan i skrivsättet förekommer ibland vid sammansättningar som består av en engelsk och en svensk led. I dessa fall kan särskrivning och skrivning med bindestreck bero på att den lånade leden ännu känns något främmande och att man vill markera det främmande ursprunget. Det tycks dock att sammanskrivning eller skrivning med bindestreck är vanligare än särskrivning. Exempel på dessa är *aidssjuk*, *aidsforskning*, *grupplösk*, *arbetarlösk*, men t.ex. skrivs följande ord med

bindestreck: *aids-sjuk* och *golf-look*.

Verbens anpassning till svenskan, som redan tidigare sagts, följer det vanliga mönstret för inlånade verb. De får svag böjning enligt första konjugationen, dvs. de förses nästan alltid med det svenska suffixet *-a*. Engelska verb som t.ex. *hook*, *show* och *mixa* har i svenskan följande former: *hooka*, *showa* och *mixa*. Verb i oanpassad form används sällan, nästan alltid bara i fraser tillsammans med andra engelska ord.

Då lån används i sammansättningar får de automatiskt svenska efterled och detta underlättar deras användning i kontexter där t.ex. bestämd form behövs. Det visar sig att lånade element tycks utan några problem kunna ingå som förled i sammansättningar:

- (1) En *partyprins*, som gillar att festa med unga, vackra damer. (27, s. 7)
- (2) Diana har länge varit en populär kvinna inom *gaykretsar* runt om i världen.
(26, s. 23)
- (3) Men numera är han också en av vår tids största *actionhjältar*, en machoman med pulserande muskler och gutturalt manliga läten. (27, s. 48)
- (4) Äventyrslystne Gry Forsell dök upp med sin *snowboardåkande* pojkvän.
(28, s. 10)

Denna typ av inlåning betyder att helt nya lån kan införlivas in i språket rätt så enkelt. Då det engelska ledet däremot ingår som efterled i sammansättningen, såsom t.ex. i *sommarmakeup*, *läkarteam*, är det alltid besvärligare att anpassa lånen till den svenska böjningen. Därför används engelska ord som efterled mer sällan än som förled. De mest produktiva engelska förleden i materialet var orden *baby*, *hockey*, *video*, *gay*, *party* och *super*, men även några engelska efterled dök upp såsom orden *cup*, *look*, *lotion*, *nakeup*, *pool*, *team* och *show*.

En viss betydelseglidning sker ofta i samband med inlåning. De lånade orden har ibland olik betydelse i svenskan än i engelskan, eller man använder i svenskan kortformer som inte finns i engelskan. T.ex. förekommer kortformen *basket* i det undersökta materialet, men denna formen används inte i engelskan, utan den engelska motsvarande ord är *basketball*. *Keps* betyder i svenskan 'skärmmössa' medan engelska *cap* är mössa i allmänhet. Även ordet *mobba*

representerar mer än en typ av betydelseförändring. Ordet har bl.a. den negativa betydelsen 'trakassera' på svenska. En del ungdomar använder också ordet i betydelsen 'spela översittare mot' alltså med syftning på en person. Den innebörden har engelskans *bully*, men inte *mob*, som alltid syftar på det som en hop gör även i den mer positiva betydelsen 'trängas kring idol'. Den svenska betydelsen av *city* 'affärscentrum' eller 'stadscentrum', har väl påverkats av *the City of London*, Londons äldsta del och nu finansiella centrum. Den engelska innebörden av *city* är vanligen 'stor stad'. *Pantry* kommer av engelskans motsvarande ord och betyder vanligen 'kokvrå' i svenskan, medan ursprungsordet innebär 'större skafferier' eller 'serveringsrum'. När man då skall översätta engelska lånord i svenskan tillbaka till engelskan, måste man ofta använda ett annat ord eller uttryck. *City* motsvaras av engelska *town centre* och *pantry* blir *kitchenette* osv. Vidare betyder engelskans *eye-liner* 'ögonmakeup som appliceras i en linje runt ögat' men används i svenskan om den penna man använder vid sminkningen.

Ibland lånas in engelska ord och uttryck som egentligen inte kommer från engelskan, t.ex. svenskans *after ski* som substantiv med betydelsen 'samvaro efter skidåkning' kommer inte från engelskan i den meningen att ordet där finns som vanligt substantiv. Knappast någon engelsman eller amerikan man frågar känner till *after-ski*. Den normala termen är *après-ski* som i *après-ski clothes*. (se Seltén 1993.) Det går inte att visa på någon sammansättning i svenskan eller fras i engelskan som direkt kunde förklara *after ski* som kortform. Däremot finns det flera svenska sammansättningar med *after ski* som förled, t.ex. *after ski-happening*. Ursprunget till svenskans *smoking* 'slags festkostym' är *smoking-jacket* som betyder 'rökrock'. Franskan, tyskan och danskan har samma användning av det sammansatta ordet. Det är alltså inte säkert att svenskan lånat ordet direkt från engelskan, där *smoking* enbart betyder 'rökning'. Vidare är engelskans *moto-cross* från början en fransk ordbildning med slutledet *cross* av engelskans *cross-country*. Sedan har sammansättningen lånats in i engelskan och ersatt ordet *scrambling* om en sorts motorcykelsport med tävlingar på terrängbana. Det finns några andra exempel på svenska kortformer av engelska ord i materialet. De hör ofta till vardagligt språk som ordet *make* för *makeup*.

Nya företeelser uppkommer ofta och får sina första benämningar i synnerhet i USA, och sprids därifrån bl.a. till Sverige. Det är inte alltid lätt att åstadkomma en lämplig försvenskning och därför "importeras" orden ofta i mer eller mindre oförändrad form in i svenskan, som fallet är

med *baseball* och *deadline*. Både *wolleyball* och *volleyball* förekommer i svenskan trots att i engelskan förekommer endast ordet *volleyball*. Ofta är det svårt att hitta en svensk motsvarighet för ett engelskt ord eller uttryck och därför används hellre de engelska lånorden. Men t.ex. ett ord som *compact disc* skulle helt enkelt kunna heta *kompaktskiva*, men lättja och bekvämlighet gör att det får behålla engelsk form. Orden används för att de är formellt mera lätthanterliga. Även slangbetonade ord översätts sällan. Det är alltid häftigare att säga *stay cool* än *ta det lugnt*. Man tänker ofta att de svenska motsvarigheterna är olämpligt och fult språk och därför översätter man inte de engelska lånorden. Slangord markerar identitet och grupp tillhörighet. Troligen är det med modeorden som med andra moden. De markerar användarens förmåga att hålla sig i takt med tiden. De engelska lånorden betraktas mer moderna.

SAMMANFATTNING

Språket är mycket konservativt och i det bevaras generationers erfarenhet. Men samtidigt förändras språket hela tiden. Vi behöver nya sätt att uttrycka oss på: gamla ord används på nya sätt, nya ord tillskapas, och främmande ord inlånas. Eftersom ett språk inte är något statiskt och enhetligt, är det naturligt att det varierar och förändras med de människor som använder det. De engelska lånen såsom alla andra lån har berikat det svenska språket med nya uttryck, nya synonymer och därmed också med nya ordbildningsmönster. Det är alltid ett nytt uttrycksbehov som motiverar att använda och bilda lån. Uttrycksbehovet kan dock ibland vara svagt motiverat, och då blir lånen tillfälliga gäster.

Oron över svenska språkets existens är tydligast bland de personer som av ålder eller andra skäl ser det som sin uppgift att ta ansvar för bevarandet av det egna språk- och kulturarvet. Man kan dock ändå påstå att inställningen till lånen för övrigt bland den stora allmänheten har blivit mera generös än tidigare. Hurdan utvecklingen blir är omöjligt att förutse. Inlåningsprocessen fortgår under århundraden och förändringarna kan hopsummerade vara betydande, gripa in i själva kärnan av ordförrådet och i det grammatiska systemet. Men förändringarna kommer mycket sakta, och man vänjer sig vid dem. Helt säkert är dock att svenskan, såsom alla andra språk, kommer att fortsätta att variera och förändras. Med språkklyftor måste man alltid leva. De betingas för övrigt inte mest av de främmande orden. Och därför är det inte förändringen av

språket eller inflödet av nya ord och talesätt vad som man mest bör kämpa mot. Språket speglar verkligheten, och när den förändras måste även språket följa med och förändras. Det är inte realistiskt att tänka sig att engelskan inte skulle påverka svenskan. Denna utveckling är naturlig.

Avsikten med denna pro gradu -arbetet var att undersöka det engelska inflytandet på tidningssvenskan främst under 1990-talet. Undersökningen baserade sig på en korpus omfattande 10 nummer av veckotidningen *Hänt Extra*. Huvudsyftet var att undersöka hur mycket och hurdana engelska direkta lån det används i tidningen. Av praktiska skäl togs med endast de direkta lånen eftersom det stora flertalet ord är direktlån och dessutom är de mest iögonenfallande, det vill säga att alla engelska lånord, uttryck och lånfraser som helt eller delvis har engelsk språkdräkt togs med. De direkta lånen omfattade enkla och sammansatta engelska ord som antingen med eller utan förändring i uttal, stavning eller betydelse kommit in i svenskan. Med engelska ord menas också ord som upptagits i engelskan från främmande språk och sedan lånats vidare till exempel in i svenskan. Hit räknades alltså inte de översättningslån som har en helt svensk form, men däremot räknades sammansatta ord och fraser som så att säga bit för bit har översatts till svenska, t.ex. *actionfilm*, *hotellpool*. Inte heller de så kallade betydelselånen registrerades.

All text utom annonser, korsord och olika slags tävlingar undersöktes och alla lån som uppträdde i hela textmassan registrerades. Sammanlagt registrerades 825 förekomster och antalet lån som typer var 190. De resultat som redovisades är inte förvånande. Trots att det ibland kan verka att svenskan vimlar av engelska lån och vissa texter är fyllda av lån visade det sig att av en textmängd på ungefär 220 000 ord var bara 0,38 % engelska lån. Resultatet kan bero på att man undersökte de relativt nya lånen. De 825 direkta lånen fördelades sedan enligt ordklassstillhörighet. Man kom fram att de engelska lån som används i tidningar till största delen är substantiv. Dessa utgör nästan 80 % av alla belägg i undersökningsmaterialet medan de övriga ordklasserna tycks vara relativt sällsynta. Den näst största kategorin var adverbena med sina 9 % men antalet blev så stort eftersom alla ord och uttryck med prefixet *super* betraktades som adverb. Detta prefix verkade vara produktivt i texterna. På tredje plats kom adjektiven med sina 7 %. Det var något överraskande att verben visade sig utgöra enbart 2 % av alla beläggen. Ett litet antal av det engelska språkgodset utgjordes av fraser och interjektioner.

Då det gäller de engelska lånens anpassning till svenskan kom man fram att det som oftast vållar problem är valet av plural, stavning och uttal. Det vanligaste är att lånen behåller sin originalform, men avvikelser förekommer och dessa tycks vålla vissa problem för sina användare. Valet av plural, stavning och böjning verkar ofta krångligt eftersom orden inte går att böjas enligt svenska språkets regler. Mest problem tycks förorsaka pluralböjningen, då det är svårt att avgöra hur de engelska orden bäst skall inordnas i det svenska systemet. Därför kan flera ändelser förekomma parallellt, dvs. en utländsk pluralform, en svensk pluralform eller en singularform som används i pluralis, t.ex. *containers, containrar, container*. Eftersom uttalssättet i engelskan avviker och följer helt andra regler än i svenskan kan det ofta uppkomma svårigheter då man ska stava orden. Svenskan får ord som inte går att uttala enligt svenska uttalsprinciper. Därför kan olika stavningssätt förekomma, t.ex. *tape, tejp; tight, tajt*. Vidare kan man ha problem med de främmande ordens betydelse, eftersom de lånade orden ibland har olik betydelse i svenskan än de motsvarande orden i engelskan. T.ex. betyder *keps* i svenskan 'skärmmössa' medan engelska *cap* betecknar mössa i allmänhet. Största delen av orden har dock liknande betydelse i svenskan och i engelskan.

Man kan påstå att engelskan i tidningssvenskan inte kan sägas vara besvärlig för läsaren. Direkta engelska lån är för få och kan knappast sägas utgöra ett allvarligt hinder för förståelsen. Språkvårdens uppgift är dels att hålla förändringarna inom rimliga gränser, dels att hindra utbredningen av sådant som gör språket som sådant mindre klart, mindre konsekvent och mindre lätthanterligt. Man ska till exempel inte i onödan slösa energi på att bekämpa lån av sådana ord och uttryckssätt som stämmer överens med svenskans natur, dvs. ord som till stavning, uttal och grammatik går väl in i svenskan behöver man faktiskt inte bekymra sig över, t. ex. verben *printa*, adjektiven *cool* eller substantiven *pool* vållar säkert inte problem. Tvärtom är de praktiska och hanterliga ord, ty de har svenska pluralformer och böjningsformer i övrigt. Nuförtiden godkänns lättare det utländska inflytandet, men många är av den åsikten att det viktigaste är att man koncentrerar sina språkvårdsansträngningar på att finna goda ersättningar för sådana uttryck som alls inte passar in i svenskan.

LITTERATUR

Bergman, G. 1962. Om främmande ord och deras anpassning. I: Främmande ord i nusvenskan. Stockholm: Läromedelsförlaget.

Bergman, G. 1968. Kortfattad svensk språkhistoria. Stockholm: Bokförlaget Prisma.

Bergman, G. 1979. Ord och stil. Stockholm: Bokförlaget Prisma.

Chrystal, J.-A. 1988. Engelskan i svensk dagspress. Skrifter utgivna av svenska språknämnden 74. Stockholm: Gotab.

Clausén U. 1983. Språkvård och främmande ord. Språkvård 1983:4.

Dahlstedt, K.-H. 1962. Vad är främmande ord ? I: Främmande ord i nusvenskan. Stockholm: Läromedelsförlaget.

Edlund, L.-E. & Hene, B. 1992. Lånord i svenskan. Om språkförändringar i tid och rum. Utgiven av Förlags AB Wiken.

Ehrenberg-Sundin B. 1990. Ekonomi på svengelska. Språkvård 1990:4.

Engelsk-svenska/svensk-engelska ordboken 1994. Stockholm: Nordstedts Förlag AB.

de Geer V. 1962. Svenska språkets engelska sjuka. Stockholm: Förf., Seelig.

Hellberg S. 1986. "...på olika nivåer i språket?" Språkvård 1986:1.

Hänt Extra 1997. Nr 25-34.

Johannisson, T. 1958. Tendenser i nutida svensk ordbildning. Modernmåslärarnas förenings årsskrift.

Jämtelid K. 1996. Engelska lånord förr och nu. En jämförande studie av tidningsartiklar från 1965 och 1995. Uppsala: Uppsala universitet.

Ljung, M. 1985. Lam anka - ett måste? En undersökning av engelskan i svenskan, dess mottagande och spridning. EIS-rapport nr 8. Engelska institutionen, Stockholms universitet.

Ljung M. 1986. Undersökningen Engelskan i Sverige. Språkvård 1986:1.

Ljung, M. 1988. Skinheads, hackers & lama ankor. Engelskan i 80 -talets svenska. Stockholm: Bokförlaget Trevi AB.

Melin L. 1987. Svengelska är inte så dumt. Språkvård 1987:3.

Moberg L. 1990-1997. Några nyare ord i svenskan. Språkvård 1990:1; 1991:1; 1992:2; 1993:2; 1994:2; 1995:2; 1996:2; 1997:2.

Nilsson S. 1986. Engelskan i tidningssvenskan. Språkvård 1986:1.

Nyord i Svenskan från 40 -tal till 80 -tal. 1986. Stockholm: Esselte Studium.

Olsson B. 1987. Alla språk duger. Språkvård 1987:3.

Prismas främmande ord. 1984. Stockholm: Bokförlaget Prisma.

Seltén B. 1993. Ny svengelsk ordbok. Studentlitteratur. Lund.

Sigurd B. 1986. Datormiljön -en inkörsport för engelska? Språkvård 1986:1.

Strand, H. 1984. Nusvenskt tidningspråk. Kvantitativa studier av reportage i morgon-, kvälls- och veckopress. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Söderbergh, R. 1973. Om engelskans inflytande på svenskan. Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård 48. Stockholm.

Thorell, O. 1981. Svensk ordbildningslära. Stockholm: Esselte Studium.

Tingbjörn, G. 1976. Sportspråket i spalterna - ett målrelaterat språk. I: Språket i spalterna. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 8. Studentlitteratur. Lund.

Wellander E. 1973. Riktig svenska. Stockholm: Esselte Studium.

Wessén E. 1997. Våra ord, deras uttal och ursprung. Stockholm: Nordstedts Förlag AB.

Westman M. 1986. "Vad kan vi göra inom olika sfärer av språkbruket?" Språkvård 1986:1.

BILAGA

Alfabetisk lista över de engelska direkta lånen med förklaringar och sammansättningar (sms) i undersökningsmaterialet. För dess sammanställning har följande böcker använts: *Ny svengelsk ordbok* (Seltén 1993), *Våra ord* (Wessén 1997), *Prismas främmande ord* (1984), samt *Engelsk-svenska/svensk-engelska ordboken* (1994).

action	handling, handlande sms: <i>actionhjälte, actionregissör, actionscen, jätteactionfilm</i>
aerobics	konditionsträning
after shave	rakvatten som används efter rakning sms: <i>after shave lotion</i>
agility	tävlingsgren inom hundsport som innebär slags hinderlöpning
aids	livshotande sjukdom som innebär att immunförsvaret inte fungerar, (förkortning för engelskans <i>AIDS</i> ; <i>acquired immunodeficiency syndrome</i>) sms: <i>aids-ryktet, aidsforskning, aidssjuk</i>
airbag	krockkudde, luftkudde i rattcentrum som säkerhetsanordning i bil
artist	konstnär (till latinens <i>ars</i> 'konst') sms: <i>artistpage</i>
baby	spädbarn sms: <i>babemagneten, babyboom, babyextra, babegalen, babylycka, babyrykten, babyskrik, babysnack, babyson, babyspråk, babyvarning, favoritbabe, megababe, mirakelbebis, provrörsbaby, teaterbaby</i>
backstage	bakom kulisserna eller scenen
badguy	bråkstake, hårding, beryktad karl
bartender	person som blandar och serverar drinkar i en bar sms: <i>bartender-turné</i>
baseball	ursprungligen amerikanskt bollspel besläktat med brännboll sms: <i>baseballstjärna, baseballträ</i>
basket	kortform av basketboll, korgboll

beach volley	volleyboll som spelas på sandstrand
bitch	satkäring, slyna
bluff	bedrägeri, vilseledande
body	kropp
sms: body doubles	
boss	ledare (till holländskans <i>baas</i> 'bas, mästare, farbror')
sms: skivbolagsboss	
box	ask, låda (ytterst till grekiskans <i>pyxis</i> 'ask av buxbom')
break	paus, avbrott
butler	betjänt i privatfamilj
bypass	operationsmetod som innebär att man skapar passage förbi förträngning i blodkärl
sms: <i>bypass-operation</i>	
cab	taxibil, förarhytt i lok, buss o.dyl.
caddie	person som bär golfklubbor åt spelare
campare	person som tältar eller bor i husvagn
catering	tillhandahållande av måltider för klubbar, flybolag, privata hem etc.
sms: <i>cateringfirma</i>	
catwalk	podium vid modevisning, gångbro
CD	skiva för skivspelare som med laserstråle "läser av" vad som finns på skivspåren; denna teknik för ljudåtergivning (förkortning för engelskans <i>compact disc</i>)
sms: <i>debut-CD, succé-CD, CD-album</i>	
centercourt	huvudbana i tennisstadion
city	affärscentrum, den centrala stadsdelen (av latinens <i>civitas</i> 'samhälle')
clown	pajas (av engelskans <i>clown</i> 'klumpig person')
cocktail	en blanddryck
sms: <i>cocktail-party</i>	
chips	flottyrkokt skivad potatis; halvledare, kiselpatta för lagring av

	information i dator
college	skola, institut, internatskola, fackhögskola eller läroanstalt som är knuten till universitet
comeback	återkomst, svar på tal
	sms: <i>jättecomeback</i>
container	behållare
	sms: <i>UFF-container</i>
controller	ekonomichef, person med totalansvar för ett företags ekonomi, funktioner
cool	kylig, kallsinnig, kallblodig, lugn, jättebra, jättesnygg
copywriter	reklamtextförfattare
cowboy	beriden boskapsskötare, tuffing, våghals
	sms: <i>cowboyhäst, midnattscowboy</i>
crazy	galen, tokig, typiskt för den humor som förekommer i viss typ av sketch och revy
	sms: <i>crazy-karl</i>
cup	tävling, pokal som pris vid tävling (troligen av lat. <i>cuppa</i> 'bägare')
	sms: <i>fotbollscup, golfcup</i>
date	träff, avtalat möte med pojk- eller flickvän
deadline	tidsgräns, sista tidpunkt
	sms: <i>deadline-datum</i>
doping	användning av stimulerande medel för att höja prestationsförmågan
downtown	stadskärnan, city
dress	dräkt, kostym
ecstasy	syntetisk drog av amfetamintyp
export	utföra ur landet (av lat. <i>ex-</i> och <i>portare</i> 'bära')
eyeliner	ögonmake-up (se <i>make-up</i>)
fan	kortform för fanatic, ivrig beundrare
	sms: <i>flickfan</i>
fashionabel	besökt av den förnäma världen (av engelskans <i>fashionable</i>)

fighter	person som inte ger upp utan slåss för sin sak
sms: <i>tennisfighter</i>	
frilans	fri journalist, politiskt vilde (av eng. <i>free lance</i> , ursprungligen <i>legosoldat, militär äventyrare</i>)
sms: <i>frilanspastor</i>	
frozen	djupfryst
funk	ett slags relativt okomlicerad jazzmusik
gambler	hasardspelare, person som tar risker
gangster	skrupelfri yrkesbrottsling som vanligen verkar i organiserad grupp
gate	port, grind
gay	homosexuell, bög
sms: <i>gayfest, gayparty, gaykretsar, gaydocka</i>	
go	gå, fara, resa, åka, ge sig iväg, ge sig av
sms: <i>gogodansös</i>	
green	området runt hålet på golfbana
groupie	popgruppsfan
guide	vägvisare (till franskans <i>guider</i> 'leda, styra')
sms: <i>gourmetguider</i>	
happening	typ av händelse, tilldragelse
sms: <i>after ski-happening</i>	
healing	helbrägdagörelse, läkning genom handpåläggning
high school	amerikanskt gymnasium
hiphop	ungdomskultur från USA med bl.a. breakdancing och graffiti; musikstil med bl.a. scratching och samling
sms: <i>hiphop-hane</i>	
hippie	person som protesterar mot det moderna samhället och visar detta genom att ansluta sig i kläder och utseende till hippierörelsens ideal
sms: <i>hippiestyrrel</i>	
hipsters	lågsittande midjebyxor
hit	schlager, framgång, försäljningssuccé framför allt i fråga om

- popskivor
- sms: *hitmakare, danshit, solohit*
- hiv** virus som orsakar sjukdomen *aids* (förkortning för *human immunodeficiency virus*)
- sms: *hiv-smittad, hiv-virus*
- hockey** ishockey, spel på is med klubba och puck
- sms: *hockeylegend, hockeymiljon, hockeyproffs, hockey-VM, hockeyspelare, hockey-stjärna, hockeyutrustning*
- hooka** hakning av motståndare i ishockey (av engelskans *hook* 'krok')
- image** framtoning, profil, intryck man vill ge
- inlines** rullskridskor med hjulen placerade i rad (av eng. *in-line skates*)
- Internet** internationell datornät
- jackpot** högsta vinst vid spel i spelautomat
- jeans** långbyxor med smala ben av hårt bomullstyg (uppkallat efter Gênes, det franska namnet på staden Genua där tyget ursprungligen tillverkades)
- sms: *jeansskjorta*
- jet** reaktionsdrivet flyplan, reoplan (ursprungligen av lat. *jacere* 'kasta')
- sms: *jetmotor, jetset, jumbojet*
- jogging** motionslöpning
- sms: *joggingrunda, joggingtur*
- junkie** knarkare
- sms: *förälskelsejunkie*
- jury** folkvald nämnd, prisdömnämnd
- keps** mjuk sportmössa, (av eng. *cap*, ursprungligen av senlat. *cappa* 'mantel, kåpa')
- keybord** slags liten, bärbar elorgel
- kick** spark, stimulans, njutning, nöje
- sms: *lustkick, kick-boxing*
- knock** slå, slå ned

lady	dam, fru
sms: <i>ladylik</i>	
large	största storleken (om kläder)
light	lätt; produkt som har låg halt av skadliga eller oönskade ämnen
sms: <i>en "light" variant</i>	
lobby	entréhall i hotell o dyl.
look	klädstil, hårmode o. dyl.
sms: <i>arbetarlook, golf-look, gruppllook, lolitalook, skurkärningslook</i>	
lookalike	som är lik ngn
loser	förlorare
lotion	väska för hud- eller hårvård
sms: <i>bodylotion, handlotion, kroppslotion, rengöringslotion</i>	
makeup	sminkning, smink, skönhetsmedel för ansiktet
sms: <i>sommarmakeup, ögonmakeup-remover</i>	
manager	chef, driftsledare vid företag; ekonomisk ledare för t.ex. fotbollslag, boxare etc; datorprogram för filhantering (ursprungligen av italiensk <i>maneggiare</i> ' handha, föra vid handen')
sms: <i>musikmanager</i>	
matchande	<i>harmoniserande, i samma stil</i> (av eng. <i>matching</i>)
miss	fröken (av fornfranskan <i>maistresse</i> 'härskarinna')
sms: <i>festfixarmiss</i>	
mobbing	trakasseri, översätter
sms: <i>sexmobbing</i>	
motocross	hastighetstävling för motorcyklar på terrängbana
sms: <i>motocrossporten, motocrosstjärna</i>	
mix	blandning (till latinens <i>mixtus</i> 'blandad')
sms: <i>ost-mix</i>	
mr	herr, bossen chefen
musical	en modern typ av musikteater
sms: <i>musicaldebut</i>	
okej	bra, i sin ställning; ja gärna, ja visst

outspacead	i rymdstil o.dyl.
outstanding	i särklass, synnerligen framstående
over there	i USA
pantry	skafferi, serveringsrum
partner	medspelare, bolagsman; bildning till verbet <i>part</i> 'dela, vara med, delta'
party	fest
	sms: <i>partydroger, partygruppbild, partykläder, partyprins, partysmak, partysugen, partytjej, partyturné, partytält, öppningsparty</i>
playboy	<i>nöjeslysten förmögen ung man</i>
	sms: <i>playboyanda</i>
plejs	ställe, plats (till engelskans <i>place</i>)
	sms: <i>rockplejs</i>
ponny	liten häst (av engelskans <i>pony</i> , till latinens <i>pullus</i> 'unge')
pool	bassäng
	sms: <i>swimmingpool, privat pool, lyxpool, hotellpool</i>
potted shrimps	konserverade räkor (i en kruka, burk)
power	elström, elkraft
	sms: <i>girlpower</i>
pudding	typ av mjuk, finfördelad maträtt, tillagad i form; vacker och yppig person
push up	armhävning
	sms: <i>push up-BH</i>
put	slag på green med klubban
quarter	kvartsperiod
	sms: <i>quarterhäst</i>
race	kapplöpning, kappsegling, motortävling (av nordisk ursprung)
rap	ett slags musikstil i vilken artisten talar rytmiskt till musikkbakgrund
	sms: <i>poprap, rapgrupp</i>
remover	borttagningsmedel för smink eller nagellack
	sms: <i>ögonmakeup-remover</i>

ringside	område nära boxningsring; fördelaktig plats nära arena, scen, podium etc.
roadie	person som reser med popband och hjälper till med uppsättning och nedtagande av scen, förstärkare etc.
roastbeef	rostbiff
scout	medlem av en ideell ungdomsorganisation grundad år 1908 av engelsmannen Robert Baden-Powll <i>urspr. spanare, spejare, observatör</i> (urspr. till lat. <i>auscultare</i> 'lyssna')
	<i>sms: modellscout, talangscout</i>
secondhand	begagnad (om kläder), butik för begagnade kläder
	<i>sms: secondhandförsäljning</i>
set	uppsättning av saker som hör ihop
	<i>sms: golfset</i>
shampoo	hårtvättmedel (ursprungligen hindostanskt ord)
shipping	rederiverksamhet, sjöfart
show	utställning, utstyrelsestycke
	<i>sms: ståuppshow, pratshow, showvärlden, radioshow, TV-pratshow, TV-show, trollerishow, enmansshow, modeshow, talkshow</i>
shoppa	gå runt i butiker och handla
	<i>sms: shoppingguide, shoppingrunda</i>
sightseeing	betraktande av utsikter, sevärdheter
	<i>sms: sightseeingtur</i>
singel	match mellan två spelare i tennis o.dyl; grammofonskiva med endast en inspelning per sida; ogift, ensamstående eller ensam person
	<i>sms: singelstatus, singelklubb, singelflicka</i>
sir	herr, min bäste herr, gungstig herm o.dyl. (ofta utan motsvarighet i svenskan)
sit ups	gymnastikrörelser som innebär uppresning från ryggläge till sittande ställning
skirt	skjorta
slippers	toffel av skoliknande typ av överdel av läder och antydan till klack

small	minsta storleken (om kläder)
smart	slipad, slug, klok, intelligent, stilig, elegant
smoking	rökrock (av engelskans <i>smoking-jacket</i> , till <i>smoke</i> 'röka')
snack	mellanmål, enkel smårätt
snowboard	snöbräda med snedställda bildningar, skateboardliknande ca. 1,5 m lång bräda för utförsåkning
	sms: <i>snowboardåkande</i>
sorry	förlåt, ursäkta
soundtrack	ljudspår till film, filmmusik
special	speciell, alldeles extra
	sms: <i>special guest, specialchartrad</i>
spin off	gynnsam följdverkan, fördelaktig bieffekt
	sms: <i>spin off -krog</i>
sponsor	finansiär, person eller företag som ger ekonomiskt stöd vanligen i reklamsyfte
spray	besprutningsmedel
	sms: <i>fotspray, skospray, sprayförsäljning, tårgasspray</i>
sprinter	hastighetslöpare
	sms: <i>sprinterkung, stjärnsprinter</i>
squash	ett spel för två personer med racket och en gummiboll som slås mot väggarna i ett rektangulärt rum
sterling silver	"äkta" silver
steward	skeppshovmästare, uppassare på fartyg; (sammansatt av fornengelskans <i>stig</i> 'stia, hus' och <i>weard</i> 'väktare')
strip	sexuellt eggande avklädning inför publik, (till eng. <i>striptease</i>)
stuntman	person som uppträder som ersättare för filmskådespelare i farliga situationer
super-	enastående bra, toppen
	sms: <i>superbh, supercasanova, superdesigner, superexklusiv, superkalas, superkock, superkort, superkul, superkvinna, supermodell, supersupermodell, superpolare, superrationell, supersexig, superskådis, supersnobbig, superstjärna</i>

supporter	anhängare, beundrare, fan
swing	sving, svängning, sätta i svängning
tajt	trång, åtsittande, snäv, fast, hård (till engelskans <i>tight</i>)
tasty	välsmakande, smaklig, pikant
tax free	skattefri t.ex. på båt, flyplats
	sms: <i>tax free-påsar, tax free-karamell</i>
team	arbetslag, grupp
	sms: <i>dreamteam, läkarteam, TV-team, inspelningsteam</i>
tejp	klisterband (av engelskans <i>tape</i> , av germ. ursprung)
thriller	spännande roman, film, skådespel osv. (till eng. verb <i>thrill</i> 'rysa, gripa')
timing	val av tidpunkt, tidtagning
tip	vink, råd, idé
toast	rostat bröd; discjockeys tal och rop till reggaemusik
	sms: <i>toastmaster</i>
top	vanligen armlös överdel till kjol eller dambyxa
topless	utan överdel till kjol, byxor, baddräkt; barbröstad
toyboy	ung man som sexobjekt för betydligt äldre kvinna
track	spår på band, diskett; kanal på TV
transport	förflyttning i större skala av gods eller passagerare
trend	som följer senaste mode
	sms: <i>trendput</i>
trick	knep, konstgrepp (ursprungligen av fornfranskans <i>trique</i> 'bedrägeri')
	sms: <i>PR-trick, reptrick</i>
trim	god form, bra kondition, snygga upp, försätta i gott stånd
trip	tur, resa, liten resa
	sms: <i>turisttripp, weekendtrip, LSD-trip</i>
t-shirt	kortärmad bomullströja
unisex	för båda könen (om kläder)
	sms: <i>unisexbetonad</i>

video	system för inspelning av ljud och rörliga bilder samt återgivning på kassett-TV
	<i>sms: videofilm, videofilma, videoaffär, musikvideo, musikvideokanal</i>
wall	vägg, mur
wannabee	anhängare
weekend	veckoslut
whiplash	piksnärt
workout	slags smidighets- och styrketräning där en muskelgrupp i taget tränas
	<i>sms: workout-instruktör, workout-lokal, workout-tjej</i>
workshop	seminarium, studiecirkel
wow	utrop som används som uttryck för förvåning om nyheten är god
yacht	segel- eller motorbåt av varierande storlek för nöjessegling (ursprungligen av holländskans <i>jacht</i>)
zooma	förstoring eller förminskning av motiv genom steglös förändring av kameran brännvidd